

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Katre Sarv

**ETTEVÕTJATE VALMISOLEK KESTLIKKUSE ARUANDLUSE
RAKENDAMISEKS**

Lõputöö

Juhendaja:

Jelena Aasma, magistrikraadile vastav kvalifikatsioon

Kaasjuhendaja:

Maret Güldenkoh, MBA

Tallinn 2023

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2023
Töö pealkiri eesti keeles: Ettevõtjate valmisolek kestlikkuse aruandluse rakendamiseks	
Töö pealkiri võõrkeeles: <i>Readiness of entrepreneurs to implement sustainability reporting</i>	
<p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning eesti- ja ingliskeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 55 leheküljest, sisaldab kahte tabelit, seitset joonist ja kolme lisa. Lõputöö koostamisel kasutas autor 54 erinevat eesti- ja ingliskeelset allikat. Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada ettevõtjate valmisolek rakendamaks kestlikkusaruandlust vastavalt uue kestlikkusaruandluse direktiivi (CSRD nõuetele. Uuringus kasutati nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset uurimismetoodikat, milleks on ankeetküsitlus ja dokumendianalüüs. Dokumendianalüüsist selgus, et võrreldes NFRD nõuetega, on CSRD oluliselt detailsem ja põhjalikum, tuues kaasa ka nõutud teabe avalikustamise suurema detailsusastme ja mahukuse. Uuringu raames läbiviidud küsitluse tulemusena selgus, et enamik ettevõtteid ei ole veel hästi kursis uue direktiivi sisuga ja valmisolek nende täitmiseks on veel üldistatuna madal. Lõputöös teeb autor järeldusi ja ettepanekuid, kuidas ettevõtjate valmisolekut parendada.</p>	
Võtmesõnad: kestlikkus, ESG, jätkusuutlikkus, keskkonnatasu, keskkonnamaks	
Võõrkeelsed võtmesõnad: ESG, sustainability, environmental tax, GRI, CSRD	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Katre Sarv	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Jelena Aasma	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Vastab lõputöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Maret Guldenkoh	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. KESKKONNA JA MAJANDUSE SEOS KESTLIKKUSE ARUANDLUSEGA	8
1.1 Keskkonna ja majanduse suhe	8
1.2 Kestlikkuse aruandluse olemus ja olulisus	13
1.3 Kestlikkuse aruandluse rakendamise võimalused ja väljakutsed.....	18
2. KESTLIKKUSE ARUANDLUSE RAKENDAMINE ETTEVÕTETES	24
2.1 Uuringu metoodika ja valim	24
2.2 Dokumendianalüüs: CSRD direktiiviga kaasnevad kestlikkusaruandluse kohustused ettevõtjatele.....	26
2.3 Küsimustiku analüüs: ettevõtjate valmisolek kestlikkusaruandluse rakendamiseks	30
2.4 Tulemused, järeldused ja ettepanekud	36
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
Lisa 1. Dokumendianalüüsi valim ja koodipuu	50
Lisa 2. Küsimustik	52
Lisa 3. Küsimustiku kaaskiri.....	55

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

CSRD (<i>Corporate Sustainability Reporting Directive</i>)	Jätkusuutliku ettevõtluse direktiiv, mis seab alates 2024. aastast ettevõtetele ESG aruandluskohustuse.
EFRAG (<i>European Financial Reporting Advisory Group</i>)	Euroopa Finantsaruandluse nõuanderühm.
ESG (<i>environmental, social, and corporate governance</i>)	Jätkusuutlik ja vastutustundlik läheneme äri majandamisele keskkonna-, sotsiaal- ja ühingujuhtimise aspektidest lähtudes.
ESRS (<i>European sustainability reporting standards</i>)	Euroopa Liidu kestlikkuse aruandluse standardid.
Euroopa liidu taksonoomia	Teaduspõhine klassifitseerimissüsteem, mis näitab kui “roheline” on ettevõtte äritegevus, muutes ettevõtteid omavahel võrreldavaks ja tõkestades rohepesu võimalust.
Euroopa roheline kokkulepe (<i>European Green Deal</i>)	Euroopa Liidu ja Euroopa Komisjoni algatatud poliitiline strateegia, mille eesmärgiks on saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus.
GRI (<i>Global Reporting Initiative</i>)	Rahvusvahelise jätkusuutliku ettevõtluse aruandluse raamistik.
NFRD (<i>Non-Financial Reporting Directive</i>)	Mittefinantsilise teabe avalikustamise direktiiv, mis võeti vastu aastal 2014.
SDG (<i>Sustainable Development Goals</i>)	Säästva arengu eesmärgid ja tegevuskava aastani 2030, mis võeti ülemaailmselt vastu aastal 2015.
ÜRO (<i>UN, United Nations</i>)	Ühendatud Rahvaste Organisatsioon.

SISSEJUHATUS

Keskkonnakriis on üks suurimaid ja aktuaalsemaid teemasid tänapäeva ühiskonnas. Viimase sajandi jooksul on toimunud hüppeline teaduse ja tehnoloogilise progressi areng ning intensiivistunud loodusressursside kasutamine, mis on omakorda viinud kriitiliste kliimamuutusteni. Kriisi süvenemise tagajärjed mõjutavad inimkonna elukvaliteeti ja üleüldist elu jätkusuutlikkust. Globaalsete probleemide hulka kuulub kliima soojenemine, osoonkihi hõrenemine, rahvastikuprobleemid, reostus, energiakriis, pinnase erosiooni ja kõrbestumist, oluline taime- ja loomaliikide hävinemine, happevihmad, ja muud keskkonnamuutused, mis võivad teha elu planeedil Maa väga ebamugavaks või lausa võimatuks. (Dasgupta, 2021, p. 66)

Kõiki neid probleeme põhjustab enamasti inimtegevus. Rahvaarvu kiire kasv toob endaga kaasa suurema tarbimise, mille tõttu suureneb ka toidu- ja veepuudus, jäätmete hulk ja energia tarbimine. Energia tootmiseks kasutatakse järjest enam loodusvarasid, mille kaevandamised põhjustavad tihtipeale keskkonnareostust, taastumatud loodusvarad hakkavad aga lõppema. (Dasgupta, 2021, p. 367)

Eelmise sajandi algusest kuni 2005. aastani on maapinnalähedane õhutemperatuur tõusnud umbes 0,74 °C võrra. Aastaks 2100 oodatakse kliima soojenemist 1,1–6,4 °C võrra. (Pörtner, *et al.*, 2022, p. 15) Seepärast on nii rahvusvahelise kui ka kohaliku tasandi kliimapoliitika üks tähtsamaid ülesandeid globaalse soojenemise ja looduse hävimise aeglustamine, leevendamine ja muutustega kohandumine. Kestlikkuse aruandluse ja keskkonnamaksude abil loodetakse muuta majandustegevust keskkonda säästvamaks ja jätkusuutlikumaks. (Keskkonnaministeerium, 2022)

Lõputöö teema aktuaalsus on seotud 2021. aasta aprillis Euroopa Komisjoni poolt esitletud Euroopa kestliku rahastamise paketiga, mille üheks osaks on kestlikkuse aruandluse direktiivi CSRD (ingl. k. *Corporate Sustainability Reporting Directive*) eelnõu (European Commission, 2022). CSRD hakkab asendama hetkel 2014. aastal välja antud mittefinantsteabe avalikustamise direktiivi (ingl. k. *Non-Financial Reporting Directive*, lühendiga NFRD) direktiivi, eesmärgiga reguleerida ESG aruandlust selgemalt ja ulatuslikumalt ning liikuda jätkusuutlikuma majanduse poole. Euroopa Liidus puudutab see juba käesoleval 2023. aastal 11,600 ettevõtjat ja laieneb lähiaastatel 49,000 ettevõtteni. Eestis puudutab see direktiiv otseselt ligi 240 ettevõtet, kuid kaudselt puudutab see kõiki nii Eesti kui ka Euroopa Liidu ettevõtteid. (Kannistu, 2021)

Kestlikkuse aruandluse uurimine on uudne, kuna autorile teadaolevalt ei ole varasemalt uuritud, kuidas kestlikkuse aruandluse intensiivistuvad regulatsioonid mõjutavad ettevõtete finants- ja mittefinantsaruandlust ning milline on ettevõtjate valmisolek nendega kohanemiseks. Keskkonnaaruandluse ja -maksude valdkonnas on varasemalt avaldatud Sisekaitseakadeemia lõputöö “Plastimaks ja selle võimalik mõju keskkonnale” (Kapustina, 2021), Tallinna Tehnikaülikooli lõputöö “Keskkonnaarvestus ja -aruandlus Eesti ettevõtetes” (Arrak, 2017), Tartu Ülikooli lõputöö “Keskkonnamaksud ja riigi majandusareng” (Tamberg, 2012) ja Tartu Ülikooli lõputöö “Keskkonnamaksud ja keskkonda mõjutavate survetegurite vahelised seosed Euroopa riikide näitel” (Davõdik, 2018).

Lõputöös käsitletav probleem seisneb kliimakriisi tõttu järjest suurenevas keskkonnastutuse surves ettevõtjatele valitsuse, investorite, meedia, ühiskonna ja tarbijate poolt – ja vastavalt järjest keerulisemate ja rangemate meetmete jõustumises. Aruandlus ja ka maksundus pole enam ettevõtjale vaid õigusliku vastavuse, vaid ka avaliku kuvandi ja ühiskondliku vastutuse küsimus. Selle tõttu on püstitatud uurimisprobleem küsimusena: milline on ettevõtjate valmisolek kestliku aruandluse CSRD direktiiviga seotud muudatuste ja nõuete rakendamiseks?

Uurimisküsimused:

1. Millist kestliku aruandluse informatsiooni peavad ettevõtjad avalikustama vastavalt hetkel kehtivatele nõuetele, täpsustavalt NFRD (ingl. k. *Non-financial Reporting Directive*) direktiivile?
2. Millist täiendavat infot peavad ettevõtted avalikustama jätkusuutliku ettevõtluse direktiivi (CSRD) jõustumisega alates 2023. majandusaastast?
3. Milline on ettevõtjate valmisolek (sh suhtumine, väljakutsed, võimalused) rakendamaks kestlikkuse aruandlust ja uusi CSRD muudatusi?

Lõputöö eesmärk on välja selgitada ettevõtjate valmisolek kestlikkuse aruandluse rakendamiseks seoses jõustuva CSRD direktiiviga.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida ja süstematiseerida keskkonna ja majanduse suhet ning kestliku aruandluse olemust, olulisust, rakendamise võimalusi ja väljakutseid lähtudes teoreetilistest allikatest.

2. Analüüsida Euroopa Liidu keskkonna aruandluse regulatsioone ja vastu võetud CSRD direktiivi sisu ning peamisi 2023. majandusaastast jõustuvaid kestliku aruandluse muudatusi ja ettevõtjate suhtumist nendesse.
3. Sünteesida teooria ja uuringu tulemusi ja teha järeldused ettevõtjate valmisoleku kohta rakendamaks kestlikku aruandlust vastavalt uutele regulatsioonidele.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismetoodikat. Andmekogumise meetodina kasutatakse kirjalikku küsitlust ja dokumendianalüüsi. Kirjalik küsitlus viiakse läbi erinevate ettevõtete esindajate ja keskkonna valdkonna spetsialistide seas.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Teoreetilise osa peatükk käsitleb keskkonna ja majanduse suhet ning ja kestliku aruandluse olemust, olulisust, rakendamise võimalusi ja väljakutseid. Lõputöö teises peatükis kirjeldatakse uuringu metoodikat ja valimit ning seejärel uuringu raames läbiviidud dokumendianalüüsi ja küsitluse tulemusi. Seejärel tehakse järeldused ettevõtjate valmisoleku osas ja ettepanekud valmisoleku parendamiseks.

1. KESKKONNA JA MAJANDUSE SEOS KESTLIKKUSE ARUANDLUSEGA

1.1 Keskkonna ja majanduse suhe

Keskkonna ja majanduse suhte ning inimtegevuse mõju uurimine keskkonnale on tänapäeval kriitilisem kui kunagi varem. Teadlased on viimase 50 aasta jooksul järjest tungivamalt rõhutanud, et alates industriaalrevolutsioonist on surve loodusele muutunud liiga suureks, mille potentsiaalseks tagajärjeks on tänapäevase tsivilisatsiooni kokkuvarisemine: suurenev vaesus ja ebavõrdsus, ressursside defitsiit, poliitilised pinged ja looduskatastroofid. (Dixson-Declève, *et al.*, 2022, p. 1-2) Aastal 1972 avaldasid Behrens, *et al.* raporti *Limits to Growth* (tõlkes Kasvulimiidid), kus väideti, et maailma loodussüsteem suudab vaevu kuni 2100 aastani vastu pidada praegusele majandus- ja populatsioonikasvule. Bennett, *et al.* (2015, p. 736) seevastu tutvustasid planeedi ökoloogiliste limiitide kontseptsiooni, väites, et üheksast limiidist oleme ohtlikus seisundis juba kolmes. Aastal 2022 lisandunud uuendusega selgus, et ületatud limiite on tänaseks juba viis (Almroth, *et al.*, 2022, p. 1510).

Praeguse negatiivse trajektoori muutmiseks ja jätkusuutliku majanduse loomiseks on välja pakutud erinevaid stsenaariumeid ja lahendusi. Üheks kontseptsiooniks on rohekasv (ingl. k. *green growth*) ja rohemajandus (ingl. k. *green economy*), mille eesmärgiks on saavutada võimalikult süsinikuneutraalne, sotsiaalselt kaasav, võrdne ja õiglane, ning loodust säästev, loodusvarasid efektiivselt ja jätkusuutlikult kasutav süsteem. (UNDESA, 2012, pp. 7-8; Al-Taai, 2021, p. 2; Georgeson, *et al.*, 2017, p. 1) Teadlaste ja akadeemikute kaks aastat kestnud projekt *Earth4All* (tõlkes Maa Kõigile) toob välja viis süsteemset muutust nimega Suur Hüpe (ingl. k. *Giant Leap*), mille rakendamine aitab luua elurikka, küllusliku ja innovaatilise globaalse ökosüsteemi, mis tagab nii majanduse, ühiskonna kui ka keskkonna jätkusuutliku ja harmoonilise toimimise. Välja pakutud viis muutust on väga sarnased ka rohemajanduse sammastele: vaesuse elimineerimine, sotsiaalse võrdsuse kasvatamine, erinevate ühiskonna gruppide kaasamine ja väestamine, jätkusuutliku toidusüsteemi ja süsinikuneutraalse energiasüsteemi loomine. (Dixson-Declève, *et al.*, 2022, p. 12-14)

Rohemajanduse transformatsioon, Eestis ka tuntud kui rohepööre (Vabariigi Valitsus, 2022), nõuab nii ülemaailmseid kui riiklike kokkuleppeid ja kõigi ühiskonnaliikmete panust: valitsused, ettevõtted, eraisikud, jt. Oluline on määratleda eesmärgid, luua kokkulepped ja eeskirjad, ning ka mõõdikud progressi jälgimiseks. (Georgeson, *et al.*, 2017, p. 2) Tähtsamateks lepeteks on 2015. aastal ÜRO tippkohtumisel vastu võetud Pariisi kliimalepe (ingl. k. *Paris Agreement*) ja säästva arengu eesmärgid (ingl. k. *Sustainable Development Goals*, lühendiga SDG), mille peamised sihid on vähendada kliimasoojenemist alla 2°C ja tagada sotsiaal-, keskkonna- ja majandusvaldkonna kooskõlaline (ka säästev või kestlik) arendamine. (UNFCCC, 2015) Eesti Keskkonnaministeeriumi (2021) infolehel on jätkusuutliku ühiskonna alustaladeks nimetatud turvaline, elujõuline ja puhas elukeskkond, sotsiaalselt sidus ja võrdne ühiskond, ja loodusvarade mõistlik kasutamine majanduse edendamiseks ehk ökoloogilise tasakaalu kindlustamine.

Kuigi kliimasoojenemist on seni peetud üheks suurimaks keskkonnaprobleemiks, on viimastel aastatel heitgaaside vähendamise ja süsinikuneutraalsuse kõrval hakatud tähelepanu pöörama ka looduse ja elurikkuse kaitsmisele. (Bakker, *et al.*, 2020, pp. 6-7) Teadlased on kritiseerinud loodushoiuga seotud lepete ja regulatsioonide puudumist. Bakker, *et al.* (2020) publitseerisid looduspositiivse (ingl. k. *nature-positive*) maailma loomise eesmärkide nägemuse, kus rõhutati kliimamuutuste ja looduse hävimise seost ning looduskaitse olulisust. ÜRO 2022. aasta bioloogilise mitmekesisuse konverentsil nimega COP15 lepidi viimaks kokku ülemaailmne elurikkuse raamistik, mille eesmärgiks on peatada looduse hävimine ja taastada 30% kahjustunud ökosüsteemidest aastaks 2030. (UNEP, 2022)

Keskkonnateaduslikud uurimused ja ülemaailmsed kokkulepped annavad olulist sisendit rahvusvahelistele ja riiklikele juhtorganitele keskkonna- ja majanduspoliitika abinõude kujundamiseks. Poliitilistel ja seadusandlikel jõududel, nagu näiteks Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu keskkonnaõigus, on oluline roll keskkonda säästvate meetmete kujundamisel, kuid kõige olulisemaks peetakse siiski õigusaktide rakendamise tõhustamist. (Euroopa Parlament, 2021) Lisaks keskkonnapiirangutele ja järelevalvele on oluline rakendada erinevaid majanduspoliitilisi hoobasid. Keskkonnapoliitika teostamine toimubki läbi keskkonnaregulatsioonide ja -maksude kehtestamise, et nende abil motiveerida ühiskonnaliikmeid arvestama oma tegevuses võimalike tekkivate negatiivsete tagajärgedega keskkonnale. (Keskkonnakaitse, 2011) Keskkonnapoliitika on efektiivne nii ühiskonna kui majanduse jaoks, kui

arvestatakse nii keskkonnapoliitilisi kui ka majanduspoliitilisi eesmäärke. Kõige efektiivsemaks peetaksegi just valdkondadeülest koostööd ja erinevate meetmete kombineerimist, et saavutada keskkonnakaitselisi eesmäärke. (Keskkonnaministeerium, 2016)

Euroopa Liidu (EL) keskkonnapoliitika valdkond kerkis päevakorda 1970. aastakümnest ja sai ametlikuks poliitikavaldkonnaks Maastrichi lepinguga aastal 1993. ELi keskkonnapoliitika printsiipideks on olnud ettevaatus, ennetus ja “saastaja maksab” põhimõte. Liit on pädev tegutsema kõikides valdkondades, nagu õhu- ja veereostus, jäätmehooldus ning kliimamuutused. Arvestades viimase dekaadi arenguid kliimaprobleemide teadvustamisel, seati 2019. aastal keskkonnapoliitika ELi tervikliku poliitikakujundamise keskmesse seoses Euroopa Rohelise Kokkuleppe (ingl. k. *European Green Deal*) sätestamisega. (Euroopa Parlament, 2021) Uue programmiga loodi tugiraamistik kuue esmatähtsa eesmärgi saavutamiseks (European Commission, 2019, pp. 4-19):

1. kasvuhoonegaaside heite vähendamine aastaks 2030 ja kliimanetraalsuse saavutamine aastaks 2050;
2. kohanemisvõime suurendamine, vastupanuvõime tugevdamine ja kliimamuutuste suhtes haavatavuse vähendamine;
3. liikumine taaselustava majanduskasvu mudeli suunas, lahutades majanduskasvu keskkonnaseisundi halvenemisest ning kiirendades üleminekut ringmajandusele;
4. nullsaaste eesmärgi poole püüdlamine, sealhulgas õhu, vee ja pinnase osas, ning eurooplaste tervise ja heaolu kaitsmine;
5. elurikkuse kaitse, säilitamine ja taastamine ning looduskapitali (eelkõige õhu, vee, mulla ja metsa, magevee, märgalade ja mereökosüsteemide valdkonnas) tugevdamine;
6. tootmise ja tarbimisega seotud keskkonna- ja kliimasurve vähendamine (eelkõige energeetika, tööstuse arengu, hoonete ja taristu, liikuvuse ja toidusüsteemi valdkonnas).

Lisaks legislatiivsetele nõuetele ja regulatsioonidele, nagu uus CSRD direktiiv, on maksud üks peamisi meetmeid, kuidas valitsused saavad ühiskonnas muutuseid võimendada. Nii Piciu, *et al.* (2012, p. 125) kui ka Famulska, *et al.* (2022, pp. 1-2) väidavad, et fiskaal- ehk eelarvepoliitika peaks peegeldama tänapäevaseid probleeme (sh keskkonnaprobleeme) ja vajadusi, et tagada jätkusuutlik ja tugev majandus ka järgnevatele põlvkondadele. Selleks vajame uut eelarvefilosoofiat, mille osaks on ka maksud, mis arvestavad inimeste ja majandustegevuse mõju keskkonnale. Famulska, *et al.* (2022, pp. 1-2) rõhutab, et ka OECD (Majandusliku Koostöö ja

Arengu Organisatsioon) soovib restruktureerida maksumehhanisme ja vajadusel tutvustada ka uusi makse. Keskkonnamaksud peaksid olema osa kvaliteetsest maksukorraldusest, et tagada riigi jätkusuutlik areng, riigi majanduspoliitiliste eesmärkide saavutamine ja loodusressursside efektiivne kasutamine. Tänapäevases turumajanduse tingimustes on maksud kõige mõjusam meetod vältimaks looduskeskkonna üleekspluateerimist, kuid samas arvestades erinevate ühiskonnagruppide huve ja võimalusi. Tõhus keskkonnamaksupoliitika on säästva arengu poliitika aluseks. (Mallene, 2003, lk 564) Keskkonnamaksudel on nii toetav kui pärssiv roll: keskkonnamaksude kogumine loob finantsressursse looduskeskkonna säilitavateks ja taastavateks tegevusteks ja teisest küljest, aitab pidurdada kahjustavad tegevusi (Famulska, *et al.*, 2022, p. 2; Piciu, *et al.*, 2012, p. 125).

Keskkonnamaksud jagunevad nelja kategooriasse: energiamaksud, transpordimaksud, saastemaksud ja ressursimaksud (Eurostat, 2013, p. 31). Üheks olulisemaks keskkonnamaksuks peetakse energiamaksu, mis hõlmab nii energia tootmist ja energiatooteid, mida kasutatakse nii transpordiks (eelkõige bensiin ja diisel) kui ka statsionaarsetel (kütteõlid, looduslik gaas, kivisüsi ja elekter) eesmärkidel (Famulska, *et al.*, 2022, p. 3). Lisaks on süsinikdioksiidi (CO₂) hinnakujundus üks tähtsamaid poliitilisi hoobasid, mida valitsused saavad globaalse soojenemise vastu võitlemiseks kasutada. Süsinikdioksiidi hinnakujundus võiks näiteks toimuda saastekvootidega kauplemise süsteemi (ETS) või süsinikumaksuna, samas kui süsiniku piirid võivad kuuluda aktsiisi- või tollimaksude alla. (Jones, 2021) Üha rohkemates riikides kehtestatakse süsinikdioksiidi hind, kuna üha rohkem riike on sunnitud tegelema süsinikdioksiidi heitkogustega ja täitma Pariisi kliimaleppega seatud eesmärke. On ka oodata plastimaksude laialdasemat levikut. (Mehboob, 2021) Eesti arenguseire keskus (2021) toob peamiste keskkonnakäitumist mõjutavate vahenditena välja kütuseaktsiisi, elektriaktsiisi, pakendiaktsiisi ning ressursi- ja saastetasu. Aastal 2019 moodustas kütuseaktsiis 6,1% ja elektriaktsiis 0,4% kogu Eesti maksulaekumisest. Eraldi saab välja tuua ELi heitkogustega kauplemise süsteemi, mis Eestis rakendub praegu umbes 50 suurettevõttele. Samas osa EL-i riike kasutab ka laialdasemalt süsinikumaksu ehk teisisõnu CO₂ emissioonimaksu. (Arenguseire keskus, 2021)

Järjest olulisemaks muutub ka erinevate regulatsioonide ja hoobade tulemuslikkuse ja mõju hindamise väljakutse. Viimase kümne aasta jooksul on tekkinud laiaulatuslik globaalsete eesmärkide ja künniste määratlemine: säästva arengu eesmärgid, planeedi ökoloogilised piirid,

Pariisi kliimalepe, jt. Nüüd otsitakse meetodeid, kuidas hinnata iga ettevõtte terviklikku mõju ja jagunevat vastutust, et kui lähedal või kaugel on inimkond määratletud piiride ületamisele ja seatud eesmärkide täitmisele. (Cort & Esty, 2022, pp. 501) See väljakutse pole enam rahvusvaheliste organisatsioonide ja keskkonnaaktivistide laual, vaid ka ettevõtjate, äri- ja finantskonsultatsiooni ning audiitorteenuseid pakkuvate ettevõtete laual. Tuntud ärikonsultatsioonibürood nagu KPMG, Deloitte, Ernst&Young, PricewaterhouseCoopers, BDO, jt avaldavad vastavateemalisi materjale ja aruandeid. Järjest enam tegeletakse erinevate valdkondade terviklikuma käsitlusega ja ühtseks ökosüsteemiks sidumisega, tunnustades, et looduses on kõik omavahelises seoses ja inimkonna tegevus on üks loodussüsteemide osa, mitte vastupidi.

Mõju arvestamine ulatub aastasse 1920, mil esmakordselt tutvustas keskkonnamaksude mõistet inglise majandusteadlane Pigou, tuues välja erisuse toote valmistamise omahinna ja toote majandustegevuse kulu vahel. Teisisõnu, ta väitis, et majandustegevusega kaasneva saaste (õhk, vesi, müra) ja loodusressursside tarbimise kulu on oluliselt suurem kui nõ toote omahind. Hoolimata konseptsiooni valiidsusest tekkis Pigou'l raskusi keskkonna elemendi mõõtmisega ja vastava maksusuuruse määramisega. (Famulska, *et al.*, 2022, p. 2) Jätkades sarnast mõttekäiku, uuritakse täna järjest enam, kuidas arvestada looduskapitali (ingl. k. *natural capital accounting*) majandusanalüüsis ja lisada see ka ettevõtte aruandlusesse (ingl. k. *putting nature on the balance sheet*). Looduskapitali alla kuuluvad nii loodusvarad, kui ka ökosüsteemide omadused ja funktsioonid nagu ökosüsteemi teenuste pakkumine. Looduskapitali arvestuse väljakutse lahendamist peetakse oluliseks osaks keskkonnakriisi lahendamiseks ning raamistikud nagu SDG, GRI ja CSRD on siinkohal tähtsad toetajad. (Hoekstra, 2022, pp. 7-12; A4S, 2019, pp. 4-9)

Kokkuvõtvalt saab väita, et majanduse liigne surve keskkonnale ohustab täna nii ühiskonna kui majanduse jätkusuutlikkust. Negatiivse trajektoori muutmiseks ja stabiilse tuleviku kindlustamiseks on teadusuuringute ja ülemaailmsete kokkulepete alusel loodud erinevad rahvusvahelised ja riiklikud nõuded ning raamistikud, mis mõjutavad eeskätt ettevõtjate äritegevust ja vastavat aruandlust. Järgnevad kümme aastat toovad ettevõtjatele olulisi muudatusi, millega kohanemine võib olla määrava tähtsusega nii ärilisest kui ka planeedi tervise ja elu võimalikkuse seisukohast.

1.2 Kestlikkuse aruandluse olemus ja olulisus

Aasta 2021 aprillis esitles Euroopa Komisjon Euroopa kestliku rahastamise paketti, mille üheks osaks oli kestlikkuse aruandluse direktiivi (ingl. k. *Corporate Sustainability Reporting Directive*, lühendiga CSRD) eelnõu. Uue direktiivi kohaselt luuakse Euroopa Liidu kestlikkuse aruandluse standardid (ingl. k. *European sustainability reporting standards*, lühendiga ESRS), mis toob kaasa suurenenud kohustuse ettevõtetele anda aru, kui suur osa nende käibest, kapitaliinvesteeringutest ja kuludest on vastavuses Euroopa Liidu kestliku rahastuse taksonoomiaga (European Commission, 2022). Vastavalt rahvusvahelise jätkusuutliku ettevõtluse aruandluse raamistikule (ingl. k. *Global Reporting Initiative*, lühendiga GRI), on osa raporteerimisest on seotud ka ettevõtte maksudega, mida kirjeldab GRI 207. Uue direktiivi kohaselt tuleb kestlikkuse aruanne esitada kõigil suurettevõtjatel juba 2024. aastal. Väikesed ja keskmise suurusega börsil noteeritud ettevõtted peaksid rakendama uusi aruandluse nõudeid alates 2026. aastast. (Kannistu, 2021)

Kestlikkuse aruandlust tuntakse ka kui ESG (ingl. k. *environmental, social, and corporate governance*) raporteerimist. Antud lühend tähendab jätkusuutlikku ja vastutustundlikku lähenemist äri majandamisele keskkonna-, sotsiaal- ja ühingujuhtimise aspektidest lähtudes. ESG põhimõtete ja regulatsioonide eesmärk luua vastav hindamisraamistik ja seejärel hinnata ettevõtjate majandustegevust, et tagada ühiskonna kestlik areng. (Seker & Sengür, 2021, p. 197) ESG teave on seni olnud finantsaruandlusele lisanduv suurettevõtjatele kohustuslik ja teistele vabatahtlik mittefinantsteave, mis pole olnud seaduslikult reguleeritud. Uue direktiiviga loodetakse ESG teabe avaldamist standardiseerida, et teha see rohkem usaldusväärseks, korrektseks ja omavahel võrreldavaks. (Kinderman, 2020, p. 674) Ettevõtjad kasutavad oma mittefinantsteabe avaldamiseks erinevat tüüpi aruandeid, nagu aastaaruanded, jätkusuutlikkuse aruanded, integreeritud aruanded või vastavateemaline ettevõtte veebi alamleht, kasutades erinevaid raamistikke ja meetmeid. ESG tulemuslikkuse läbipaistev mõõtmine ja avalikustamine on juba täna saanud tõhusa ärijuhtimise oluliseks osaks. (Lokuwaduge & Silva, 2022, pp. 146–147)

Seker ja Sengür (2021, p. 197) selgitavad ESG iga kolme osa tähendust eraldi. “E” või ka “ENV” tähistab ettevõtte keskkonnategevuse tulemuslikkust ja hõlmab mitmesuguseid seotud andmepunkte, sealhulgas kõiki looduslikke süsteeme, nii elus kui ka eluta, nagu õhk, pinnas, vesi

ja kogu ökosüsteem. Kuna ettevõtte rõhuasetus keskkonnamõõtmele viitab sellele, et ettevõtte on mures jätkusuutlikkuse pärast, on sellel eeldatavasti positiivne mõju investoritele ja sidusrühmadele, kes teevad oma otsuse teabe põhjal. “S” või ka “SOC” tähistab ettevõtte sotsiaalsel tulemuslikkust ja hõlmab sisuliselt ettevõtte kohustuste täitmist oma töötajate, klientide ja ühiskonna ees. Sotsiaalne mõõde on oluline ettevõtte maine ja järjepidevuse jaoks, mis aitab kaasa pikaajalisele edule ja muudab pikaajaliste investorite leidmise lihtsamaks. Töötajad, kliendid ja ühiskond võivad usaldada ettevõtteid, mis arvestavad sotsiaalse mõõtmega. “G” või ka “GOV” esindab ettevõtte juhtimistulemusi ja viitab hea ühingujuhtimisega seotud teguritele, nagu ettevõtte vastavus ettevõtte üldjuhtimise põhimõtetele oma süsteemides ja protsessides, juhtkonna otsused aktsionäride ja teiste sidusrühmade õiguste kaitsmisel, aktsionäride pikaajaline huvide kaitse ja juhatuse struktuur. (Seker & Sengür, 2021, p. 197) Bak *et al.* (2022, p. 840) väidab, et investorid peavad keskkonna ja juhtimisega seotud näitajaid täna olulisemaks kui sotsiaalseid näitajaid, pöörates erilist rõhku neljale komponendile: reostus ja jäätmed, heitgaasid, osanike õigused ja riskijuhtimine.

Kestlik aruandlus, varasemalt tuntud ka kui ettevõtte sotsiaalne vastutus (ingl. k *Corporate Social Responsibility*, lühendiga CSR), on viimase kahekümne aasta jooksul kiiresti kasvanud. Aastakümnel 1980 sai CSR alguse kui ettevõtte heade kavatsuste ja operatiivse efektiivsuse kava. Nüüdseks on sellest välja kasvanud keeruline strateegiliste suhete ja tegevuste võrgustik. Kerkinud on ülemaailmne tähelepanu ettevõtete ebaetilisele käitumisele, mistõttu on valdavalt vabatahtlikust raporteerimisest saanud kohustuslik teabe kogumine ja kommuniqueerimine. Jätkusuutlikkusega seotud küsimustega tegelemine on muutunud järjest kriitilisemaks ja reguleeritumaks. Ettevõtjad mõistavad, et uuenevate nõudmistega kohanemine on hädavajalik ja sageli on oluliseks ka strateegilised võrgustikud. Eriti mis puudutab suuri globaalseid väljakutseid nagu kliimamuutused, kasvuhooonegaaside heitkogused, juurdepääs taastumatutele ressurssidele ja inimõiguste rikkumiste vältimine. (Kiron, *et al.*, 2015)

Finants- ja mittefinantsaruanded on turuosaliste jaoks otsustamisprotsessis määrava tähtsusega. Aruanded annavad usaldusväärset ja õigeaegset teavet ettevõtte majandusliku olukorra kohta. Kvaliteetsed finantsaruanded tõhus tööriist finantsanalüüsi teostajatele täpsete otsuste tegemiseks. Lisaks finantsskandaalidele on kerkinud küsimusi, kuidas juhitakse selliseid teemasid nagu heitmetest tingitud saaste suurenemine, loodusvarade kasutamine, lapstööjõud, tootevastutus,

aktsionäride võrdne kohtlemine ja ettevõtte juhtimine. ESG annab uue aruandekohustuse mõõdupuu, mis peegeldab vabatahtlikku pühendumist mitterahalistele eesmärkidele ja tagab sotsiaalse usalduse. (Seker & Sengür, 2021, pp. 190–191) Aruandlusstrateegia peaks olema kooskõlas ettevõtte üldise ESG strateegiaga ja sobima nii areneva regulatiivse maastiku kui ka investorite ootustega. Lisaks tasub märkida, et investoritele kohandatud ESG teavet tuleks jälgida sama rangelt kui traditsioonilist finantsaruandlust. (Hodge, 2021, pp. 12–13)

Hoolimata sellest, et ESG raporteerimine on oma olemuselt mitterahaline või finantsväline, on ettevõtte ESG strateegial ja käsitlemisel otsene mõõdetav tulemus finantstulemustele. Vaadates tulevikku, võib oodata veelgi enam fookuse nihkumist ebamääraselt, filosoofiliselt ja püüdlevalt keelelt hoopis spetsiifilisemate operatiiv- ja taktikaterminite poole. Selles kontekstis ei ole ESG aruandlus mitte ainult eetiline küsimus, vaid ka rahaliselt motiveeritud parimate tavade ja pikaajaliste tulude otsimine, mis mõjutab oluliselt ka organisatsiooni juhtimist. (Seker & Sengür, 2021, p. 197) Edukas ESG aruandlus võib aidata ettevõtetel meelitada ligi investoreid, suurendada klientide lojaalsust, konkureerida parimate talentide pärast ja mõista riske, mis ohustavad nende ärimudeleid. Seega võib väita, et ESG aruandlus pole vaid legislatiivne nõue, vaid ka ärilise kasvu võimalus ja isegi paratamatu tulevikusuund, millega kõik ettevõtjad peavad arvestama ja kohanema. Seetõttu valmistab ja avaldab üha enam ettevõtteid ESG teavet vabatahtlikult. Kuigi suur osa ESG arutelust on keskendunud sihtrühmade nõudmiste rahuldamisele, on ESG kaasamine ka võimalus finantsriski maandamiseks ja uue äripotentsiaali realiseerimiseks. Lojalsemad kliendid, eesmärgikindlad töötajad, pikaajalise perspektiiviga investorid ja koordineeritud juhtimismeeskonnad saavad täna teha tõhusamaid otsuseid, edendades samal ajal innovatsiooni, mis avab homse väärtuse. (Hodge, 2021, p. 11) Hodge (2021, p. 13) rõhutab, et ESG ettepanekud loovad väärtust nii täna kui ka tulevikus – pakkudes kasvu, vähendades kulusid ja suurendades organisatsioonide tootlikkust. Ka mitmed teised autorid, sealhulgas Seker & Sengür (2021, p. 195) nõustuvad, et ESG raamistik ja nõuded aitavad parandada ettevõtete juhtimiskvaliteeti, tõsta ettevõtte mainet ja aidata kaasa jätkusuutliku kasvu suurendamisele.

Lähtudes mitmetest varasematest uuringutest, mis on analüüsinud eetiliste ja jätkusuutlike praktikate rakendamise mõju ettevõtete finantsaruandluse kvaliteedile, püstitasid autorid Seker & Sengür (2021, p. 196) hüpoteesi, et ESG raamistiku mõju ettevõtte finantsaruandluse kvaliteedile on märkimisväärne ja positiivse mõjuga. Kui ettevõttel on kõrgem ESG tulemus, peaks see tulemus

kajastuma finantsaruandluse tavades, pakkudes finantsaruannete kasutajatele usaldusväärsemat ja täpsemat teavet. Ettevõtjalt, kes on keskkonnateadlik, kaitseb oma sidusrühmade huve ja järgib sotsiaalseid norme, võib eeldada, et ta on finantsaruandluse protsessis sama teadlik ja seetõttu on finantsaruandluse kvaliteet kõrge. Hüpoteesi analüüsiks ja tõestamiseks kasutasid autorid Refinitiv andmebaasi, mis pakub üle 400 ESG kriteeriumi ja 7000 globaalse ettevõtte andmeid aastatel 2010 kuni 2017. (Seker & Sengür, 2021, p. 198) Tulemusena tõestati, et hüpotees pidas paika: kõrgem ESG skoor viis omakorda läbipaistvama ja kvaliteetsema finantsaruandluseni. Lisaks aitas ESG aruandlus tõsta ettevõtete usaldusväärset ja mainet. (Seker & Sengür, 2021, p. 207) Cort & Esty (2020, p. 491) loetlevad kümneid uuringuid, mis toetavad väidet, et kvaliteetsem kestlikkuse strateegia, praktika ja aruandlus viib omakorda ka paremate äritulemusteni nagu kõrgem kasumlikkus või aktsiahind. Samale tulemusele jõudis ka Bak *et al.* (2022, p. 838), kinnitades, et mitterahaliste tegurite parendamine ärimudelil on positiivses korrelatsioonis ettevõtte finantsseisundiga; lisades, et korrelatsiooni tugevus varieerub riigiti, näiteks Euroopas on sidusus suurem kui Aasias.

Võib väita, et ESG aruandlus on läbipaistva ja jätkusuutliku maksustamise oluliseks katalüsaatoriks. Maksudega seotud ESG aruandlusmõõdik on nimega GRI 207, mis kuulub ülemaailmse aruandlusalgatuse (GRI) sekka. GRI 207 standardi kohaselt peavad ettevõtted suurendama maksude läbipaistvust, et ka suurendada usaldust ja usaldusväärset maksusüsteemi vastu, võimaldades samal ajal ühelt poolt investoritel ja aktsionäridel teha teadlikke otsuseid ning teiselt poolt teavitada kodanikuühiskonda. Usalduse suurendamiseks on vaja selgitada, kuidas ettevõtte tegeleb eeskirjade täitmisega; ja näidata, kuidas ettevõtte säästva arengu eesmärged täidetakse. Mittefinantsandmete suurem läbipaistvus paljastab otseselt või kaudselt ka andmed, mis on või võivad olla seotud ettevõtte maksujalajäljega. Näiteks eeldatakse, et CSRD alusel esitatav aruandlus viiakse teatud määral vastavusse GRI standarditega. Samuti annab see andmeid selle kohta, kuidas jätkusuutlikkus ja ESG mõjutavad väärtuse loomist organisatsioonis, mis paratamatult mõjutab ärimudelit ja sellega seotud siirdehindu. CSRD aruandlus nõuab ka organisatsioonilt andmete kogumist näiteks süsiniku jalajälje kohta. Need on andmed, mida saab seejärel (osaliselt) kasutada ka keskkonna- ja käitumismaksude mõju hindamiseks organisatsiooni sees. (GSSB, 2019)

ESG tulemustega seotud maksustrateegiad on kujunemas peamiseks kaalutluseks investoritele, kes otsustavad, kas suurendada ettevõtte rahastamist. Nad võrdlevad jätkusuutlikku maksupoliitikat ja ettevõtte tulumaksukohustusi sama sektori ettevõtete lõikes, et tuvastada potentsiaalseid riske. Investorid avaldavad üha ettevõtte nõukogule survet kiita heaks maksustrateegiad, mis võtavad arvesse jätkusuutlikke ESG meetmeid. Olemasolevad ESG mõõdikud muudavad juba investeerimis- ja korraldustavasid, kuid maksud – eelkõige maksusoodustused – on kestvusalgatuste edendamisel ülemaailmselt võtmerollis. Maksud on ettevõtete kasumlikkuse seisukohalt olulised ja potentsiaalsed maksumuudatused on investoritele vajalik teave otsuste tegemisel. (Mehboob, 2021)

Ebakvaliteetne ESG strateegia, tegevuskava ja aruandlus toob kaasa mitmeid riske. On mitmeid juhtumeid, kus ettevõtted kiirustavad edastama teatud ESG eesmärged, kuid ei tee nende saavutamiseks piisavalt tööd. Lõpuks ei suuda nad tulemusi kvantifitseerida ja neid süüdistatakse "rohepesus". (Dann & Galer, 2022, pp. 10) Rohepesuks nimetatakse potentsiaalselt eksitavaid avalikustamisi, liialdavaid või moonutavaid aruandeid, mille eesmärk on luua ettevõttest ja selle toodetest või teenustest turunduslikult soosiv mulje. On ettevõtteid, kelle ESG kvaliteet kannatab tahtmatu kiirustamise ja vähese informeerituse või kogemuse tõttu, kuid on ka ettevõtteid, kes tahtlikult eksitavad ja petavad oma investoreid ja kliente, näiteks kasutades termineid või väited – nagu näiteks "puhas energia" (ingl. k. *clean energy*) – millele nad tegelikkuses ei vasta. (Lokuwaduge & Silva, 2022, p. 148) Eksitavate ja paheliste meetodite hulka kuuluvad (Lokuwaduge & Silva, 2022, p. 148):

- valikuline info avalikustamine;
- olemuselt saastava või mittejätkusuutliku ärimudeli praktiseerimine, kuid üksikute "roheliste" toodete pakkumine ja reklaamimine;
- tähelepanu kõrvalejuhtimine ettevõtte jätkusuutlikkuse probleemidelt läbi teadusuuringute ja jätkusuutlike praktikate reklaamide ja avaliku pooldamisega;
- eeskirjade või valitsuste mõjutamine, et saada kasu jätkusuutlikkuse valdkonnas;
- seaduste ja määrustega nõutavate säästva arengu saavutuste ebatõene väljakuulutamine;
- jätkusuutlikkuse aruannete ärakasutamine tõe moonutamiseks või positiivse kuvandi kujundamiseks.

Dann & Galer (2022, p. 10) toovad veel välja teistsuguse näite, kus üks hulk ettevõtteid ühendas jõud keskkonnakaitse meetmete täitmiseks ja üheskoos lõpetasid nad investeerimise ja teenuste ostmise ettevõtetelt, keda ei peetud ESG nõuetele vastavaks. Seejärel süüdistati neid omakorda ebaeetilises tegevuses. Ilmselgelt on panused sellel uuel areenil kõrged. Mõju mainele, kasumlikkusele ja isegi elujõulisusele võib olla märkimisväärne. Ka Antoncic (2021, p. 6) toob välja ESG pahupoole, mainides “ESG investeerimishullust” (ingl. k. *ESG investing frenzy*), kus investoritel on niivõrd suur huvi investeerida rohelistesse varadesse, et varahaldurid rebrändivad ja märgivad investeerimisfonde ESG-ga sobituvaks. Mure rohepesu pärast on kogu maailmas suurenenud, nii regulatiivsed ja legislatiivsed organid, kui ka investorid ja tarbijad on ettevaatlikud, ebausaldavad ja ka järjest enam teadlikud ohtudest (Lokuwaduge & Silva, 2022, p. 148). See sunnib ka ettevõtteid läbimõeldumaks ja hoolikamaks oma kommunikatsioonis, ja annab hoogu juurde veelgi täpsemate nõuete ja juhendite loomisele.

Kokkuvõtlikult võib väita, et kestlikkuse (ESG) aruandlus on uue CSRD direktiivi kohaselt kohustuslik mittefinantsteabe avaldamine, et anda aru, kas ja mil määral arvestab ettevõtte tegevus olulisi keskkondlike ja sotsiaalseid aspekte. Kestlikkuse aruandluse direktiivi eesmärk on luua raamistik ja juhised, et teabe esitlemist standardiseerida. Ettevõtjad tunnustavad, et ESG on saamas oluliseks osaks ärijuhtimisest ja tuleviku planeerimisest. Muutustega kohanemine on vajalik nii äri kui ka planeedi jätkusuutlikkuse tagamiseks. Nõuete täitmisel tuleb olla tähelepanelik, ettevaatlik ja teadlik erinevatest riskidest ja võimalusest, sest tagajärjed ettevõtte äritegevusele ja mainele võivad olla ulatuslikud, nii negatiivses kui positiivses võtmes.

1.3 Kestlikkuse aruandluse rakendamise võimalused ja väljakutsed

Kestlikkuse eesmärkide täitmise surve ettevõtetele on suur. Näiteks üks suurimaid üleskutseid nõuab, et kõik teatud sektori ettevõtted saavutaksid teatud kuupäevaks olematu (null) süsinikujalajälje. Hoolimata selle eesmärgi olulisusest ja ka vajalikkusest, võib see seada ebarealistlikud ootused selle täitmisele või äärmuslikul juhul põhjustada ettevõtetele olulist majanduskahju kui ka ettevõtte senise ärimudeli ebaõnnestumise. Eduka ESG aruandluse võime sõltub sellest, kui hästi ettevõtte seab eesmärgid, kehtestab protsessid ja protseduurid nende saavutamiseks ning seejärel mõõdab tulemusi eesmärkide suhtes. (Dann & Galer, 2022, p. 10) Nõudmised ei juhi mitte ainult ESG strateegia ja tegevuskava loomist ja täitmist, vaid ka ESG

aruandlust. Aastal 2005 raporteeris 65% maailma suurimatest ettevõtetest lisaks finantsaruandele ka ESG osa (Fortune Global 500 põhjal), tänaseks on see osakaal kasvanud 96%-ni. (Hodge, 2021, pp. 12–13)

Muudatustega kohanemisel on oluline roll ettevõtete finantsjuhtidel, kes on tänaseks päevaks saanud uue ülesande ESG mõõdikute aruandluse näol. Andmed peavad olema selged, usaldusväärsed ja kontrollitavad. Tähtis on ka märkida, et finantsjuhid ei jääks vaid aruandja rolli vaid oleksid aktiivsed osalised kogu protsessis, alates ESG strateegia loomisest ja eesmärkide seadmisest. (Dann & Galer, 2022, p. 10) Jones (2021) lisab, et mõjutatud pole vaid finantsjuhid vaid kõik ettevõtte töötajad, kes tegelevad finantside, raamatupidamise ja maksudega. Ettevõtete maksudega tegelevad osakonnad peavad võtma laiemat rolli ja mitte keskenduma vaid maksudele. On väga oluline, et maksuameeskonnad teeksid äriosakondadega tihedat koostööd, sest kõik on seotud sellega, kuidas ettevõtet juhitakse, kus seda juhitakse, kuidas seda juhitakse. Maksuspetsialistid peavad veelgi enam mõistma ärilist poolt, et mõista maksumõjusid. (Jones, 2021)

Maksude ja raamatupidamise spetsialistid on oma oskustega heas positsioonis, et juhtida käesolevaid ja eesootavaid muutuseid, pakkuda vajalikku teavet ja tagada teenused erinevatele osapooltele. Kestlikkusega seotud raporteerimine saab järjest enam integreeritud nõuetekohaselt ettevõtte finants- ja maksuaruandlusesse. Maksu- ja finantstiimid saavad informeerida juhtkonda ja investoreid kliimakriisiga seotud äririskidest, kaasnevatest võimalustest ja aidata uutest tingimustest edukalt navigeerida. (Foltin & Holtzblatt, 2022, pp. 42-44) Kuigi muutusteks saab juba valmistuda, on veel oodata kestliku aruandluse juhiste selgimist. Ettevõtjad peavad olema valmis sisemisi protsesse kohandama, looma ESG strateegia ja raportite koostamise eeskirjad ning vastavad vastutused ettevõttes jaotama. (Foltin & Holtzblatt, 2022, pp. 47)

Lisaks finantsjuhtidele ja maksuosakondadele on oluline roll ESG strateegia kujundamisel ja ka raporteerimisel kogu juhtkonnal. Direktorid peavad mõistma ettevõtte ESG lähenemist, kuidas see on integreeritud strateegiasse ja peamiste mõõdikute aruandlusesse, et oma järelevalve ülesandeid kõige paremini täita. Ettevõtte tegevusi tuleb hoida kooskõlas ja juhtida ärimudeli ümberkujundamist ESG eesmärkide täitmiseks. Oluline on ka välja tuua auditikomitee roll, mille liikmed vastutavad investoritele olulise teabe vastutustundliku ja korrektse esitamise eest.

Komisjoni liikmed ei tohi määrata ESG strateegiat, kuid nad peavad mõistma prioriteete ja olulisi ESG teemasid. Audiitoritel on hea positsioon ESG aruandluse toetamiseks ja vajadusel juhendamiseks. Nad hindavad, kas mõõdikud on koostatud järjepidevalt ja läbipaistvalt; tagavad, et andmete kogumisel ja ettevalmistamisel järgitakse selgeid põhimõtteid ja protseduure; ning kontrollivad, kas numbrid kajastavad ettevõtte tegelikke tegevusi. (Hodge, 2021, p. 13)

Hoolimata ettevõtete heast tahtest olla nõuetega vastavuses, võib olla keeruline rakendada ESG eesmärke ettevõtte äritegevusse. Rahvusvahelise audiitorbüroo KPMG uuring aastal 2020 leidis lõhe selle vahel, mida tehnoloogiaettevõtted ESG-st arvavad ja kuidas nad seda oma strateegiasse kaasavad. Kui 74% küsitletud juhtidest nõustub, et nende isiklik vastutus on tagada, et nende ESG poliitika kajastaks nende klientide väärtusi, siis ainult 26% ettevõtetest on ESG-d oma strateegilisse planeerimisse märkimisväärselt kaasanud. (KPMG, 2020)

Võib väita, et ESG nõuetega kohanemise, vastava strateegia loomise ja tulemuste raporteerimise kõrval on suur väljakutse ESG integreerimine ja rakendamine ettevõtte igapäeva äritegevuses. Ometi on see väljakutse vajalik vastu võtta, sest oht ei peitu vaid regulatsioonidele mittevastavuses või mainekahjus, vaid ka väga realistlikus globaalses kliimakriisi ohus, mille vallandumine võib kaasa tuua pöördumatud tagajärjed majadusele ja äritegevusele. See on kogu ühiskonna ühine huvi jõuda kliimaneutraalsuse ja jätkusuutliku majandustegevuseni järgmiste aastakümnete jooksul. (Pörtner, *et al.*, p. 16) Aastal 2020 läbiviidud KPMG uuringust selgus, et 56% maailma 250 suurimast ettevõttest tunnistavad oma ettevõtete aruandluses, et kliimamuutused on nende äritegevusele finantsrisk. Nafta- ja gaasitööstuses teatavad kliimaga seotud finantsriskidest 81% suurimatest ettevõtetest, järgneb jaemüük (70%); tehnoloogia, meedia ja telekommunikatsioon (60%); ja finantsteenused (57%). Need erinevused ilmnevad tööstusharude ja ESG probleemide lõikes ning ettevõtte võime nendest aru anda sõltub tema süsteemide ja toimingute küpsusest. (KPMG Impact, 2020)

Iga ettevõtte ESG teekond on ainulaadne. Ettevõtte peab mõistma ESG olemust, konteksti ja oskama seda oma äritegevusele vastavalt sobitada ja pikaajalisi eesmärke seada. Isegi globaalsete standardite korral võivad ettevõtted, kes mõtlevad loovalt ühiskondlike probleemide lahendamisele, soovida välja töötada ettevõttesiseseid või tööstusharu spetsiifilisi mõõdikuid ja aruandlusstrateegiaid. (Hodge, 2021, pp. 12-13) Hodge (2021, p. 13) lisab, et sellest hoolimata on võimalik üldistada järgnevad neli sammu, et muuta ESG kohustused tõhusaks ja sisukaks:

1. Töötada välja strateegia. Mida ESG antud ettevõtte jaoks tähendab? Kuidas ühtib ESG ettevõtte väärtustega? Teha kindlaks, mis on kõige olulisem ja kuhu peaks ettevõtte ressursse enim pühendama.
2. Koostada tegevuskava ja konkreetsed plaanid. Kuidas loodud strateegiat tööjõus, tarneahelas, tehnoloogias, infrastruktuuris ja mujal rakendatakse? ESG kaasamine operatsioonidesse nõuab meeskonnatööd, sealhulgas juhtivaid tehnoloogiaid.
3. ESG tulemuste mõõtmine, aruanne ja kinnitamine. Seada konkreetsed mõõdikud, mille abil oma ettevõtte lugu investoritele ja teistele sihtrühmadele väljendada. Jõupingutuste kvantifitseerimine aitab jälgida edusamme ja kujundada ettevõtte ESG teekonda. Pöörata tähelepanu, kuidas ettevõtte näitab ja tõendab usaldusväarsus. Soovitav on kasutada sõltumatut audiitorit, sest see suurendab andmete usaldusväarsust.
4. Ettevõtte kui organisatsiooni ja ärimudeli areng ja kasv, mis on sidus ESG eesmärkide ja väärtustega. Seada pikaajaline visioon ja tegevuskava ettevõtte arengule.

Kestlikkuse ja finantsaruandeid saab esitleda kas eraldi või integreeritult. Valdav tava on avaldada eraldisesie ESG aruanne aastaaruande lisana või lisada majandusaasta aruandesse eraldi peatükk. Mõlemal juhul avaldatakse teave ESG aspektide kohta finantsteabest eraldi. Seda lähenemist on kritiseeritud, kuna see ei ole piisav erinevate sidusrühmade teabevajaduste rahuldamiseks. Seetõttu arutatakse integreeritud aruannet kui lahendust levinud aruandlusmaastiku puudusele. (Mervelskemper & Streit, 2017, p. 538) Integreeritud aruandlus (ingl. k. *integrated reporting*, lühendiga IR) on ESG aruandlusmaastiku uusim areng. IR nihutab finantsaruandluse ajaloolise fookuse tulevikku suunatud väärtuse loomise protsessile. Aruandlusüksus peaks illustreerima, kuidas juhtkond kasutab väärtuse loomise protsessis finants-, inim-, intellektuaal-, loodus- ja sotsiaalset kapitali. (Lokuwaduge & Silva, 2022, p. 154) Tavapäraste finantsaruannete ja (mittefinants)aruannete keskkonna-, sotsiaal- ja ettevõttejuhtimise (ESG) tulemuslikkuse kohta üheks integreeritud aruandeks liitmise eesmärk on parandada investoritele kättesaadavat teavet kvalitatiivselt ja suurendada läbipaistvust, kuidas ettevõtte majandustegevus on seotud ESG eesmärkidega. Üha suurem hulk ettevõtteid otsustab järgida seda globaalset suundumust ettevõtete aruandluses ja avaldab vabatahtlikult erinevaid integreeritud aruandeid. Kuna see nõuab intensiivseid finants- ja tööjõuressursse, tuleb hinnata, kas integreeritud aruandlus täidab oma lubadust ettevõtte ESG tulemuslikkuse turuväärtuse tõstmisel. (Mervelskemper & Streit, 2017, p. 536)

Mervelskemper ja Streit (2017, p. 546) uurisid, kuidas integreeritud aruandlus mõjutab ESG tulemuslikkust, ja kas see ka tõstab ettevõtte turuväärtust. Tulemused näitasid, et see, mil määral investorid ettevõtte ESG tulemuslikkust hindavad, sõltub ettevõtte otsusest ESG tegevuste kohta aru anda või üldse mitte aru anda, olenemata valitud konkreetsest aruandetüübist (eraldi või integreeritud). Täpsemalt võib väita, et mistahes ESG teabe avalikustamine tõstab ettevõtte näilist väärtust investorite silmis. Veel olulisemalt tõestas uuring, et kuigi mistahes teabe avalikustamisel on positiivne mõju, siis integreeritud aruande avaldamine võib ilma lisakuludeta olulisel määral veelgi parandada ettevõtte kombineeritud ESG ja ettevõtte üldjuhtimise tulemuslikkuse turuväärtust. See viitab sellele, et IR annab tõhusamalt selgitusi selle kohta, kuidas tugeva ettevõttejuhtimise positiivsed finantsmõjud on seoses ESG tulemuslikkusega. Autorid järeldasid, et integreeritud aruandlus on parem kui eraldiseisev ESG aruandlus, sest see tõstab ettevõtte läbipaistvust ja turuväärtust. Lisaks hoiatavad autorid, et igasuguse ESG teabe esitamise puhul peaks ettevõtte olema veendunud, et tulemused on head. Vastasel juhul, kui ettevõtte ESG skoor on madal, võib sellel olla negatiivne mõju ettevõtte turuväärtusele. (Mervelskemper & Streit, 2017, p. 546)

Cort & Esty (2020, pp. 500-505) esitlevad kolme olulist väljakutset, millele on oodata lähiajal parendusi, kuid millega ettevõtjad juba täna arvestama peavad. Esimesena on vaja ühtlustada raporteerimise standardeid, et luua hoolikalt koostatud metoodilised standardid andmete kogumiseks, määratletud mõõdikute hindamiseks ja esitatud tulemuste valideerimiseks. Hoolimata sellest, et ESG teave võib olla väga varieeruv, muutub ESG mõõdikute võrreldavus ja rahaliselt mõõdetav väärtus järjest olulisemaks nii investorite kui ka ettevõtjate jaoks. Cort & Esty (2020, p. 506) pakuvad välja järgneva ESG andmeraamistiku:

- metoodilised standardid ESG põhiliste valdkondade või probleemide käsitlemiseks;
- protsessid esitatud mõõdikute valideerimiseks;
- andmete ajaline õigsus ja õigeaegsus;
- immateriaalse väärtuse järjekindel käsitlemine;
- kontrollprotsessid tulevikuprognoside valideerimiseks.

Teine ja kõige olulisem väljakutse on standardiseerida ESG materiaalsus (ingl. k. *materiality*), mis tähendab ESG finantsilist mõõdetavust, et hinnata potentsiaalset mõju ärimudelile, käibe, kasumimarginaalile, kapitalimahule ja äririskidele. Kolmandaks väljakutseks ja parenduseks on

ettevõtte tervikliku ESG mõju hindamine (ingl. k. *impact measurement*), mille eesmärgiks on anda mõõdetav ja võrreldav hinnang, kas ettevõtte või vara pakub ühiskonnale puhaskasu või -kahju ning kui palju panustab jätkusuutliku tuleviku loomisesse. (Cort & Esty, 2022, pp. 497-498)

Ettevõtjate väljakutseid ja vastuväiteid on soovitanud edasi uurida Kinderman (2020, p. 691), kes esitas küsimuse, kas ettevõtjate peamiseks vastumeelsuseks on uute nõuete rakendamise kulukus või kartus mainekahju ees. Kinderman (2020, pp. 679-680) tõi oma uuringus välja Euroopa Liidu liikmesriikide ja ettevõtjate vastuvõtlikkuse uutele nõuetele, väites, et riigid, kus on juba varasemalt standardid seatud, on vastuvõtlikumad. Näitena on toodud Prantsusmaa suur toetus uue direktiivi osas: Prantsusmaa oli esimene EU riik, kus tutvustati põhjalikumaid mittefinantsteabe avalikustamise nõudeid erasektorile juba aastal 2010. (Kinderman, 2020, pp. 679-681)

Kokkuvõtlikult võib väita, et kestlikkuse aruandluse nõuded on olulise mõjuga nii ettevõtete organisatsioonijuhtimise protsessidele kui ka finants- ja mittefinantsaruandlusele ning äri tulemuslikkusele. Muudatustega kohanemisel on oluline roll eelkõige ettevõtte finantsjuhtidel, finants- ja maksumeeskondadel, kuid samuti ka kogu juhtkonnal. Lisaks ESG strateegia ja raporteerimise eeskirjade loomisele on väljakutseks ESG rakendamine ettevõtte igapäevases äritegevuses. Iga organisatsioon on unikaalne ja seetõttu on keeruline luua kõigile ühtseid kehtivaid standardeid. Sellegipoolest on oodata juhiste täpsustumist ja paremate standardite loomist. Kuna tegemist on uudsete ja alles jõustuvate muudatustega, on oluline edasi uurida ettevõtjate valmisolekut ja väljakutseid kestlikkuse aruandluse rakendamisel.

2. KESTLIKKUSE ARUANDLUSE RAKENDAMINE ETTEVÕTETES

2.1 Uuringu metoodika ja valim

Lõputöö eesmärk on välja selgitada ettevõtjate valmisolek kestlikkusaruandluse direktiiviga (CSRD) kaasnevate muudatuste rakendamisel. Antud alapeatükis on kirjeldatud lõputöö raames kasutatud andmete kogumise ja analüüsi metoodikat. Lõputöö on empiiriline uurimustöö, milles kasutatakse kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid uurimismeetodeid, milleks on dokumendianalüüs ja kirjalik küsitlus. Kahe uurimismeetodi koos kasutamise eesmärk on mõista uuritavat aspekti laiemalt ja tulemusi täiendavalt, et anda põhjalik vastus (Õunapuu, 2014, lk 68). Lõputöös saadakse vastus küsimusele: milline on ettevõtjate valmisolek kestliku aruandluse CSRD direktiiviga seotud muudatuste ja nõuete rakendamiseks?

Andmekogumise meetodina kasutatakse lõputöös dokumendianalüüsi, et koguda infot lõputöö esimese ja teise uurimisküsimuse analüüsiks ning ankeetküsimustikku, et koguda infot kolmanda uurimisküsimuse analüüsiks. Uurimisküsimused on järgnevad:

1. Millist kestliku aruandluse informatsiooni peavad ettevõtjad avalikustama vastavalt hetkel kehtivatele nõuetele, täpsustavalt NFRD (ingl. k. *Non-financial Reporting Directive*) direktiivile?
2. Millist täiendavat infot peavad ettevõtted avalikustama jätkusuutliku ettevõtluse direktiivi (CSRD) jõustumisega alates 2023. majandusaastast?
3. Milline on ettevõtjate valmisolek (sh suhtumine, väljakutsed, võimalused) rakendamaks kestlikkuse aruandlust ja uusi CSRD muudatusi?

Dokumendianalüüs on süstemaatiline protsess dokumentatsiooni läbivaatluseks ja hindamiseks. Sarnaselt teistele kvantitatiivsetele analüüsimeetoditele eeldab dokumendianalüüs, et andmeid uuritakse ja tõlgendatakse tähenduse loomiseks, mõistmiseks ja empiiriliste teadmiste arendamiseks. (Bowen, 2009, p. 27) Dokumendianalüüsi eesmärk antud lõputöös on koguda andmeid ja analüüsida seni kehtinud NFRD direktiivi ja uue CSRD direktiiviga jõustuvaid muudatusi, et anda võrdlev hinnang eesootavatele muudatustele. Dokumendianalüüsi valimisse kuuluvad kaks Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu dokumenti (vt lisa 1 tabel 1),

milleks on 22. oktoobril 2014 kinnitatud NFRD direktiivi dokument 32014L0095 (Euroopa Liidu Teataja, 2014) ja 14. detsembril 2022 kinnitatud CSRD direktiivi dokument 32022L2464 (Euroopa Liidu Teataja, 2022). Seni kehtinud NFRD raamistik puudutab kokku 11,600 suurettevõtjat Euroopa Liidus, kuid uus CSRD raamistik laieneb kuni 49,000 ettevõtjale aastatel 2024 kuni 2026 (Codo Advisory, 2022).

Dokumendianalüüsi andmeanalüüsimeetodina kasutatakse lõputöös kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide või muude tähendusrikaste objektide uurimiseks, mille tulemusel saab teha järeldusi kontekstide kohta, kus neid tekste või objekte on kasutatud (Õunapuu, 2014, lk 160). Kvalitatiivset uurimismeetodit võib kirjeldada läbi tähenduse otsimise, paindliku uurimismetoodika ning kvalitatiivsete järelduste ja uute teadmiste saamise (Boeije, 2010, p. 11). Sisuanalüüsiks moodustati kategooriad ja koodid (vt tabel 1 ja lisa 1).

Dokumendide sisuanalüüs toimus ajavahemikul 1.03.2023 - 12.03.2023, ajaline kestus 12 tundi.

Ankeetküsimustik on andmekogumise meetod, mille puhul pöörduetakse konkreetse valimi poole, et selgitada välja uurimisprobleem ja -küsimused (Õunapuu, 2014, lk 160-161). Küsimustiku valimisse kuuluvad Eesti väärtuslikumad ettevõtted, kes on 2022. aastal tunnustatud saja ühe edukaima sekka vastavalt TOP101 nimistu järgi, mida koostavad koostöös Prudentia ja Nasdaq Tallinna alates 2020. aastast (Top101 Eesti väärtuslikumad ettevõtted, 2022).

Küsimustiku küsimused (vt lisa 2) koostati tulenevalt lõputöö eesmärgist, teoreetilisest allikatest ja dokumendianalüüsi tulemusest, et anda vastus uurimisküsimusele number kolm: “Milline on ettevõtjate valmisolek rakendamaks kestlikkuaruandluse direktiiviga kaasnevaid kohustusi ja muudatusi?”. Küsimustik koostati elektroonse uuringute haldamise tarkvaraga *Google Forms* ja saadeti välja e-kirja (vt lisa 3) teel ajavahemikus 13.03.2023-23.03.2023 valimisse kuuluvate ettevõtete kontaktisikutele, kelleks olid ettevõtte juhid või spetsialist, kes tegelevad antud ettevõttes kestlikkuse küsimustega. Küsitluse saanutele tutvustati lõputöö eesmärki ja uuritavat probleemi ning selgitati, miks konkreetne ettevõtte valimisse valiti. Küsitlus viidi läbi ajavahemikus 13.03.2023-23.03.2023, valimile saadeti kaks emailipöördumist ja küsitlusele vastas 14% ehk 14 ettevõtte kontaktisikut. Küsitluse ankeet koosnes 13 küsimusest (vt lisa 2), mille hulka kuulusid Likert hinnanguskaala küsimused, avatud küsimused ja valikvastustega küsimused, millest osad olid poolavatud vastusevariandiga. Psühholoog Rensis Likerti poolt 1932.

aastal väljatöötatud Likert skaalat peetakse üheks kõige usaldusväärsemaks hoiakute mõõtmise meetodiks, kus skaalal madalaim hinnang number 1 tähendab “ei nõustu üldse” ja kõrgeim hinnang number 7 tähendab “nõustun täielikult” (Joshi, 2015, p. 379).

Lõputöös ankeetküsitlusega kogutud andmete analüüsimisel on kasutatud statistilise analüüsi meetodit, et kirjeldada tulemuste olemust, erinevate tunnuste seost ja selgunud järeldusi. Kirjeldava statistika eesmärk on andmete organiseerimine ja informatsiooni ülevaatlik esitamine, mille abil saab kogutud andmetest kokkuvõtte teha. (Õunapuu, 2014, lk 184) Andmete paremaks analüüsimiseks on kasutatud programmi Excel ja kogutud informatsioon on esitatud diagrammidena.

2.2 Dokumendianalüüs: CSRD direktiiviga kaasnevad kestlikkusaruandluse kohustused ettevõtjatele

Pärast pikki läbirääkimisi Euroopa institutsioonide vahel, mis hõlmasid muuhulgas rakendamise ajakava ja direktiivi laia ulatust, võeti 14. detsemberil 2022 vastu ettevõtete kestlikkusaruandluse direktiiv (CSRD), mis hakkab asendama seni kehtinud mittefinantsteabe avalikustamise direktiivi (NFRD), mis on kehtinud aastast 2014. See on oluline samm läbipaistvuse suurendamise ja jätkusuutliku ettevõtluse tugevdamise suunas. Üheks muudatuseks on termini “mittefinantsteave” eemaldamine ja rõhu asetamine “kestlikkusteabele”. Seda peeti oluliseks, et vältida valearusaama, et kestlikkusega seotud tegurid ei mõjuta ettevõtete finantsnäitajaid.

Terminoloogia muutmine on aga üks väiksemaid muudatusi. Uus kestlikkusaruandluse direktiiv on märkimisväärselt mahukam ja detailsem, võrdluseks mahtus NFRD dokument üheksale lehele, kuid CSRD täidab lausa 66 lehekülge. Peamised muudatused seisnevad raporteerimise kohustuslikkuses ja ulatuses ning raporteeritava teabe sisus ja detailsuses. CSRD kehtestab oluliselt üksikasjalikumad nõuded, sh nõude, et aruanne oleks kooskõlas kohustuslike Euroopa Liidu kestlikkusaruandluse standarditega. Lisaks uue kestlikkusaruandluse direktiivi kohaselt peab aruande kinnitama audiitor või akrediteeritud sõltumatu sertifitseerija.

Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli välja selgitada uurimisküsimused üks ja kaks ehk analüüsida, millised on kestlikkusaruandluse direktiiviga kaasnevad ettevõtete kohustused ja väljakutsed. Dokumendianalüüsi teostati nelja kategooria (direktiivi eesmärgid; raporteerimise kohustuslikkus

ja ulatus; raporteeritava teabe sisu ning potentsiaalsed väljakutsed ja edasine areng) ja koodide alusel (vt lisa 1 tabel 2).

Esimene kategooria “**Direktiivi eesmärgid**” jagunes kuueks koodiks. Analüüsi käigus selgus, et mittefinantsteabe direktiivi (NFRD) peamised eesmärgid olid kestlikkusteabe (sh äritegevuse mõju hindamine loodusele) läbipaistvuse suurendamine (kood 1), jätkusuutliku ettevõtluse edendamine (kood 2), (majanduslike) riskide maandamine ja turuosaliste usalduse suurendamine (kood 3), liikumine jätkusuutliku tulevikumajanduse ja ühiskonna suunas (kood 4). Uue kestlikkusarundluse direktiivi (CSRD) puhul olid esindatud kõik mainitud koodid 1-4, kuid veelgi põhjalikumalt. Tänu 2015. aastal kehtima hakanud säästva arengu eesmärkidele ja 2020. aastal vastu võetud Euroopa rohelisele kokkuleppele, on kestlikkuse eesmärgid ka direktiivis palju konkreetsemalt välja toodud. CSRD dokumendis tulid välja ka kaks uut eesmärki, milleks on kestlikkusteabe standardiseerimine ja parema võrreldavuse loomine (kood 5) ning püüde tõkestada rohepesu (kood 6).

Teine kategooria “**Raporteerimise kohustuslikkus ja ulatus**” jagunes viieks koodiks. Esmalt selgus, et NFRD kohaselt oli ettevõtjatel suurem paindlikkus (kood 1) otsustada, milliseid kestlikkusega seotud eesmäärke nad seavad ja tegevusi teevad, sh ka suurem paindlikkus raporteerimise sisu osas. Eelnev paindlikkus väheneb oluliselt seoses CSRD eesmärgiga teabe sisu standardiseerida. NFRD rakendus aastast 2014 suurettevõtjatele (kood 2) ehk avaliku huvi üksused, kellel on vähemalt 500 töötajat. Hinnanguliselt puudutas see 11,600 ettevõtet Euroopas. Uue direktiivi (CSRD) vastuvõtmise tulemusena laieneb kohustus 49,000 suurettevõtjani (kood 2), kes on kohustatud kestlikkusaruandluse nõudeid sh kõik ettevõtted, kellele kehtib praegune NFRD, suurettevõtjad enam kui 500 töötajaga, börsil noteeritud ettevõtjad ja ettevõtjad, kellel on täidetud vähemalt kaks järgnevatest tingimustest: 250 või rohkem töötajat; 40 mln € müügitulu; 20 mln € bilansimaht. Lisaks rakendub uue direktiivi kohaselt raporteerimise kohustus alates aastast 2026 ka väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele (kood 3), kellele antakse lisaiega uute nõuetega kohanemiseks ja ettevalmistusteks (kood 4), et vältida järsu ja ebaproportsionaalse halduskulu teket. Mõlemad direktiivid mainivad, et Euroopa Liidu liikmesriikidel on võimalik teha riigipõhiseid täpsustusi (kood 5) seoses aruandlusnõuetega.

Kolmas kategooria “**Raporteeritava teabe sisu**” jagunes üheksaks koodiks. Selgus, et nii NFRD kui CSRD puhul on kestlikkusteabe sisu on võimalik jagada kolme valdkonda, milleks on

keskkonnaga seotud teave (kood 1), sotsiaalsete aspektidega seotud teave (kood 2) ja ühingujuhtimisega seotud teave (kood 3). Nagu selgus ka eelnevates kategooriates, NFRD pakkus rohkem paindlikkust teabe sisu osas, kuid CSRD eesmärk on teabe esitamist standardiseerida, mistõttu 31. oktoobriks 2022 võttis komisjon vastu kestlikkusaruandluse standardid (kood 4), milles määrati kindlaks teave, mille ettevõtjad peavad esitama nii keskkonnategurite, sotsiaalsete tegurite kui juhtimistegurite kohta.

Keskkonnategurite (kood 1) teabe alla kuuluvad: kliimamuutuste leevendamine; kliimamuutustega kohanemine; vee- ja mereressursid; ressursside kasutamine ja ringmajandus; reostus; bioloogiline mitmekesisus ja ökosüsteemid. Sotsiaaltegurite (kood 2) teabe alla kuuluvad: võrdsed võimalused kõigile, sealhulgas sooline võrdõiguslikkus ja võrdne tasu võrdse töö eest, koolitus ja oskuste arendamine ning puuetega inimeste tööhõive ja kaasamine; töötingimused, sealhulgas kindel ja kohandatav töö, palgad, sotsiaaldialoog, kollektiivläbirääkimised ja töötajate kaasamine, töö- ja eraelu tasakaal ning tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond; inimõiguste, põhivabaduste, demokraatlike põhimõtete austamine ning rahvusvahelises inimõiguste koodeksis ja teistes peamistes inimõigustealastes ÜRO konventsioonides, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsioonis, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni põhikonventsioonides ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas kehtestatud standardite järgimine. Juhtimistegurite (kood 3) teabe alla kuuluvad: ettevõtja haldus-, juht- ja järelevalveorganite roll, sealhulgas seoses kestlikkusküsimustega, ja nende koosseis; ärietika ja ettevõtluskultuur, sealhulgas korruptsioonivastane tegevus; ettevõtja poliitiline tegevus, sealhulgas lobitöö; äripartneritega sisse seatud suhete haldamine ja kvaliteet; ettevõtja sisekontrolli- ja riskijuhtimissüsteemid, sealhulgas seoses ettevõtja aruandlusprotsessiga.

Lisaks standarditele on CSRD dokumendis lahti kirjeldatud kohustus ettevõtetele esitada mahukat ja põhjalikku teavet, kuidas on äritegevus kooskõlas kestlikkuseesmärkidega (kood 5), mis tuleb avaldada osana ettevõtte tegevusaruannetest, sealhulgas:

- Ettevõtja ärimudeli ja strateegia vastupidavus kestlikkusküsimustega seotud riskidele ning strateegia rakendamine seoses kestlikkusküsimustega;
- Ettevõtja kestlikkusküsimustest tulenevad võimalused;

- Kuidas ettevõtja plaanib tagada, et tema ärimudel ja strateegia oleksid kooskõlas üleminekuga kestlikule majandusele ja globaalse soojenemise piiramisega 1,5 °C-ni kooskõlas Pariisi kokkuleppega;
- Kuidas ettevõtja ärimudel ja strateegias võetakse arvesse ettevõtja sidusrühmade huve ja ettevõtja mõju kestlikkusküsimustele.

Veel selgus, et kestlikkusaruandluse direktiivist tuleneva kahe olulisuse perspektiivi (kood 6) kohaselt peab ettevõtte avalikustama nii mõju sissepoole kui väljapoole. Teisisõnu, kirjeldama kuidas välised tegurid mõjutavad ettevõtte tegevust ja käekäiku seesmiselt kui ka kuidas ettevõtte tegevus omab mõju väljapoole, ehk inimestele, ühiskonnale ja keskkonnale. Infot tuleb anda nii möödunud perioodi kui ka tulevikuproгноoside kohta (kood 7) ja lisaks tuleb võtta arvesse ettevõtte terve väärtusahela mõju (kood 8). Erinevalt NFRD dokumendist on uue kestlikkusaruandluse direktiivi kohaselt kohustuslik kestlikkusaruande kinnitamine (kood 9) audiitori või akrediteeritud sõltumatu sertifitseerija poolt.

Neljas kategooria “**Potentsiaalsed väljakutsed ja edasine areng**” jagunes viieks koodiks. Mõlemad dokumendid rõhutasid, et riikideülene koordineerimine (kood 1) ja juhiste täpsustamine ning juurutamine on oluline ülesanne ja väljakutse. Hoolimata sellest, et CSRD nõuded on märkimisväärselt detailsemad ja loodud on kestlikkusstandardid, on vaja neid siiski edasi arendada. Mõlema dokumendi puhul oluline võis täheldada sarnase sisuga väljakutsete mainimist: määratleda minimaalne kohustusliku teabe avalikustamine määr (kood 2), parendada teabe võrreldavust ja ühilduvust (kood 3), tagada võimalikult väikesed administratiivkulud, eriti mikroettevõtjatele (kood 4) ning parendada juhiseid ja parimate praktikate jagamist (kood 5).

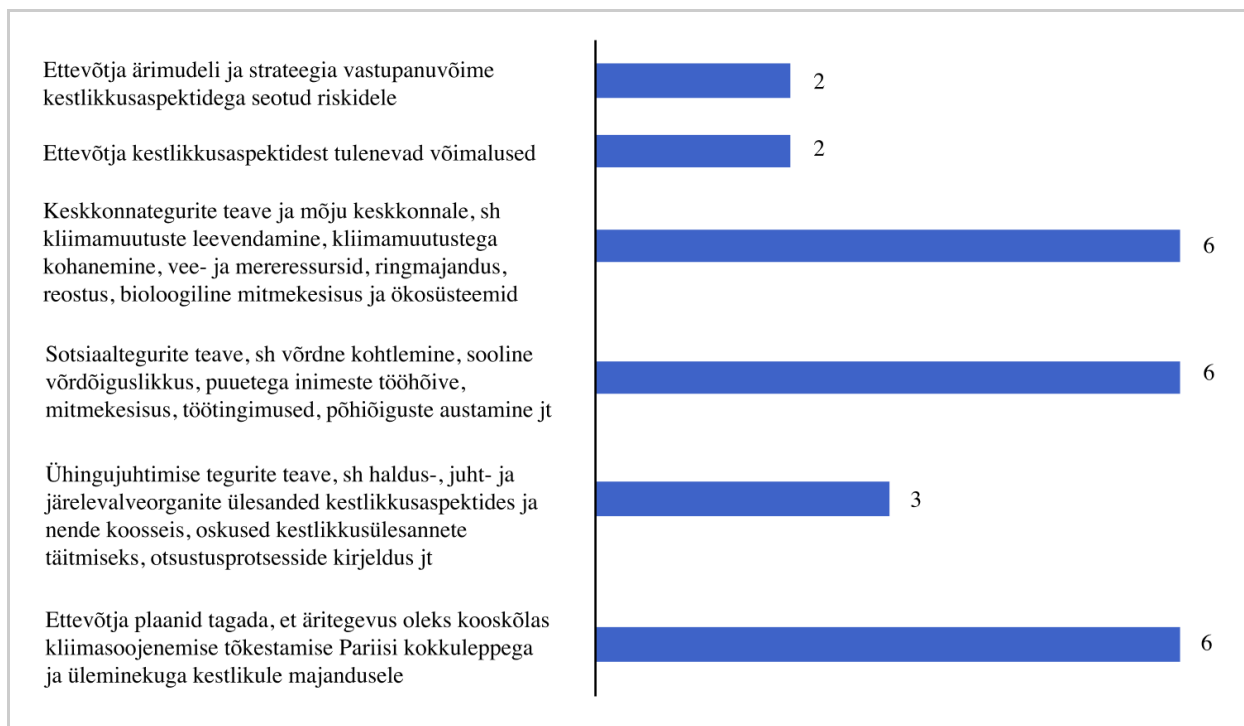
Kokkuvõtlikult saab luua paralleele lõputöö teoreetilise osa ja dokumendianalüüsi vahel. Eelkõige on fookuses kasvuhoonegaaside heite ja majandustegevuse negatiivse mõju mõõtmine ja vähendamine, kuid ka sotsiaalsete ja juhtimisega seotud tegurite hindamine ja parendamine. Samuti olid analüüsitud eesmärgid ja väljakutsed kattuvad. Seevastu teoreetilises osas püstitatud maksude (sh keskkonnamaksude) ja maksuspetsialistide olulisuse väited dokumendianalüüsis seost ei leidnud. Siinkohal saaks edasi analüüsida erinevaid kestlikkusaruandluse maksudega seotud standardeid nagu GRI 207. Kestlikkusaruandluse direktiivi sisu keskendub vaid aruandluse nõuetele ja ei paku täpsustusi, kuidas uued nõuded ettevõttes rakenduvad, milliseid meeskonna spetsialiste ja juhte see puudutab ja mis on üldine mõju ettevõttele.

2.3 Küsimustiku analüüs: ettevõtjate valmisolek kestlikkusaruandluse rakendamiseks

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse uuringu käigus läbi viidud küsitlust (vt lisa 2) ja esitatakse tulemused vastamaks lõputöö uurimisküsimusele, milline on ettevõtjate valmisolek (sh suhtumine, väljakutsed, võimalused) rakendamaks kestlikkuse aruandlust ja uue CSRD direktiiviga kaasnevaid nõudeid. Valimisse kuulusid Eesti TOP101 väärtuslikumat ettevõtet. Ankeetküsitlusele vastas 14% ja analüüs on teostatud 14 vastuse põhjal.

Esimese küsimusega uuriti ettevõtte suuruse kohta, et anda konteksti, kas ettevõttele kehtivad uued nõuded juba aastast 2024 või sellest järgnevatel aastatel. Vastajatest kuus (43%) märkisid töötajate arvuks rohkem kui 500, millest enamik vastuseid jäid vahemikku 500-1000 töötajat, kuid üks vastaja oli ettevõttest, kus oli enam kui 4000 töötajat. Vastajatest kaheksa (57%) märkisid töötajate arvuks vähem kui 500, millest kõik vastuseid jäid vahemikku 100-300 töötajat. Enam kui 500 töötajaga ettevõtetele kehtivad uued nõuded aastast 2024.

Küsimused kaks, kolm ja neli uurisid, kas ja kuidas on ettevõtte seni kestlikkusteavet avaldanud. Selgus, et kuigi vaid 43% vastanutest on enam kui 500 töötajaga ettevõttest ehk kellele on kehtinud ka varasemad NFRD nõuded, on 57% vastanutest kestlikkusteavet seni avaldanud. Enamik vastanutest, kes kuulusid 57% hulka, avaldasid teavet võrdselt kas tegevusaruande osana või eraldiseisva aruandena, lisaks on mõlemal puhul ettevõtte kodulehele lisatud väljavõtted aruannetest. Üks vastaja tõi välja, et ei ole eraldi Eesti üksuse kohta aruannet esitanud, sest aruandmine käib rahvusvahelisel grupi tasandil. Ka sellel puhul toodi välja, et ettevõtte kodulehel on sellegipoolest avaldatud eestikeelne kestlikkusteave. Varasemalt avaldatud kestlikkusaruandlus puudutas eelkõige keskkonna- ja sotsiaalteguritega seotud teavet (vt joonis 1), mis on ka kooskõlas seni kehtinud NFRD sisuga. Vähe vastuseid saanud variandid olid seotud eelkõige ettevõtte ärimudeli analüüsi, võimaluste ja siseprotsessidega, mis alles uue direktiiviga rohkem tähelepanu hakkavad saama. Vastusevariant "Muu" ei toonud täiendavaid vastuseid.

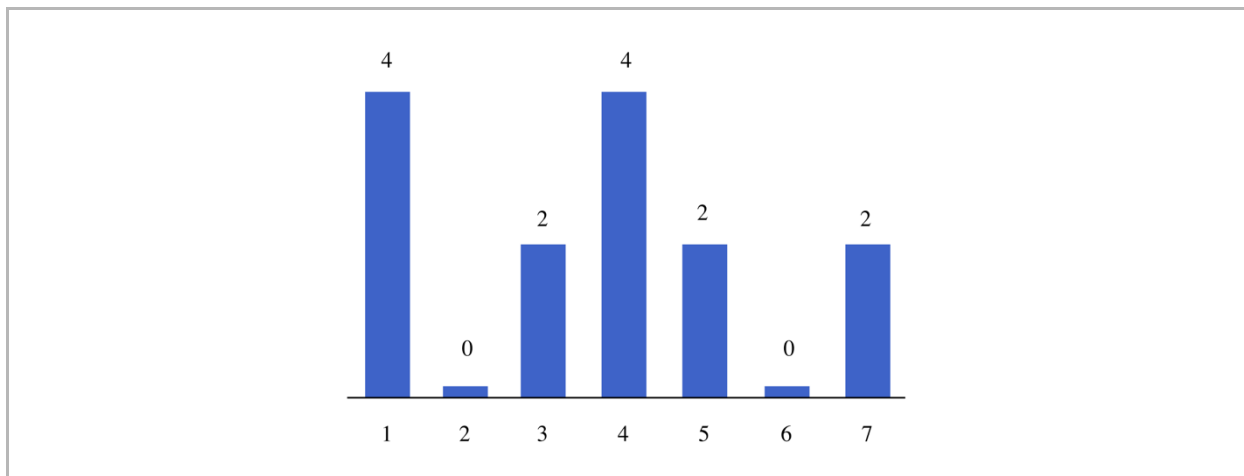
Joonis 1. Varasemalt avaldatud kestlikkusteabe sisu (autori koostatud küsitluse põhjal)

Küsimused viis ja kuus uurisid, kas ja millist teavet plaanivad ettevõtted avaldada seoses uue direktiiviga. Selgus, et 71% vastanutest valmistub kestlikkusaruandluse rakendamiseks aastast 2024 vastavavalt jõustunud kestlikkusaruandluse direktiivi nõuetele. Eelkõige pannakse rõhku sotsiaaltegurite teabele, samuti keskkonnateabele ning varasemast enam ka ettevõtte ärimudeli, strateegia ja võimaluste analüüsile (vt joonis 2). Vastusevariant “Muu” tõi ühe täiendava vastuse, milleks oli: “Vastavalt seaduses nõutule”, millest võib järeldada, et vastaja ei pruugi olla veel kursis, mida seaduses täpselt nõutakse.

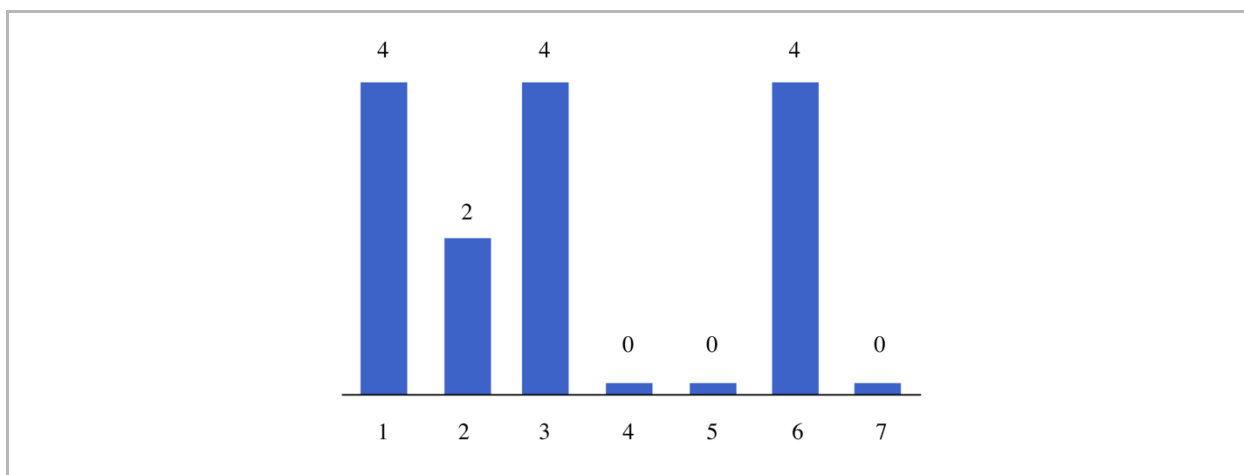
Joonis 2. Tulevaseks perioodiks planeeritud kestlikkusteabe sisu (autori koostatud küsitluse põhjal)

Küsimused 7-11 olid Likert skaala hinnangküsimused, kus vastaja pidi hindama esitatud väitega nõustumist skaalal 1-7, kus 1 tähendab “ei nõustu üldse” ja 7 tähendab “nõustun täielikult”. Selle küsimuste bloki eesmärgiks oli uurida, kuidas vastajad ise hindavad oma valmisolekut uue direktiiviga kaasnevate nõuetega kohanemiseks. Esmalt andsid vastajad hinnangu, kas näevad lisandväärtust uuel direktiivil, mille tulemuse aritmeetiline keskmine oli 3.6 ja mediaanvastus 4 (vt joonis 3). Tulemusel puudub konsensus ja võib järeldada, et ettevõtted näevad direktiivi väärtust väga erinevalt.

Joonis 3. Hinnang uue direktiivi pakuvale lisandväärtustusele ja kasu ettevõtte tegevusele (autori koostatud küsitluse põhjal)

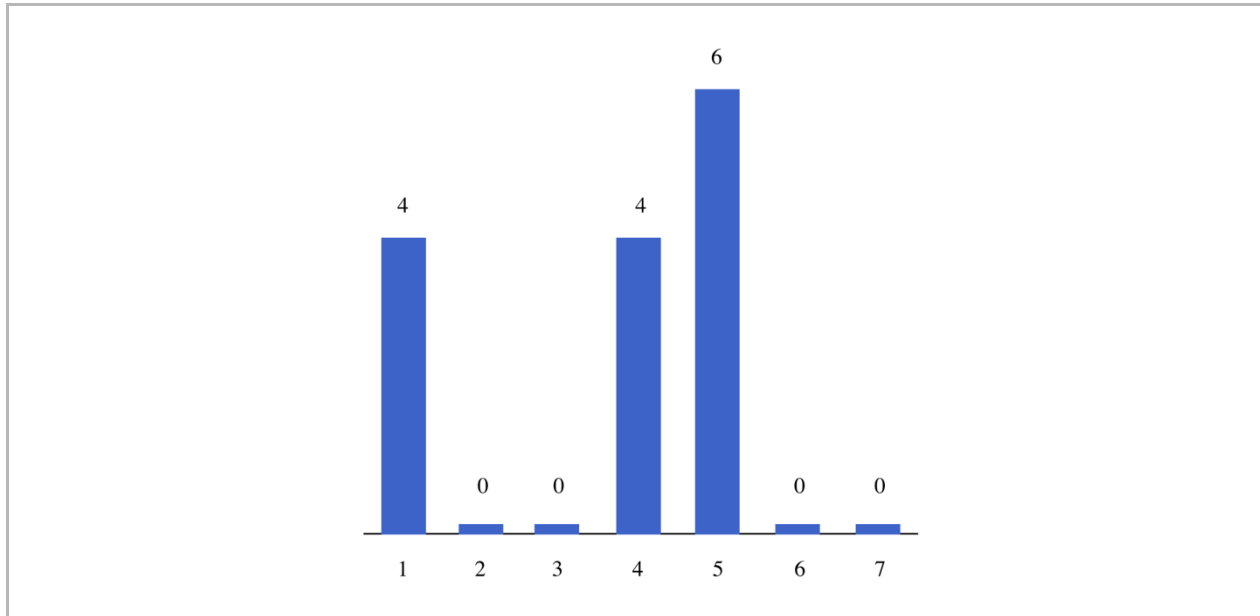
Teise hinnangu andsid vastajad oma kollektiivi informeeritusele kestlikkusaruandluse direktiivi sisu ja kohustuste osas, mille tulemuse aritmeetiline keskmine oli 3.1 ja mediaanvastus 3 (vt joonis 4). Enamik vastajatest koondusid skaala alumisse osasse, ehk võib väita, et ettevõtted hindavad oma kursisolekut pigem kehvemapoolseks. Sellegipoolest eristus ka teine kategooria vastajatest, kes hindavad oma informeeritust pigem heaks või väga heaks.

Joonis 4. Hinnang ettevõtte kollektiivi teadlikkusele kestlikkusaruandluse direktiivi sisu ja kaasnevate kohustuste osas (autori koostatud küsitluse põhjal)

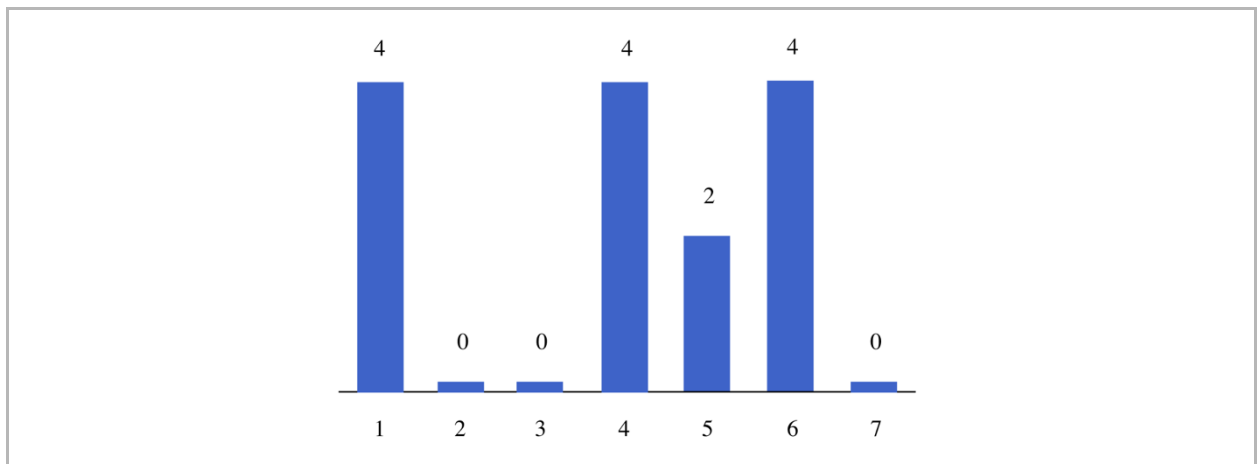
Kolmanda hinnangu andsid vastajad oma kollektiivi valmistumisele, et aruannet nõutekohaselt koostada. Selle tulemuse aritmeetiline keskmine oli 3.6 ja mediaanvastus 4 (vt joonis 5), kuid

jooniselt on selgelt eristuvad kaks kategooriat vastajatest: valdav enamik hindab oma valmistumist heaks ja vähemik hindab oma valmistumist kõige väiksema numbriga üks.

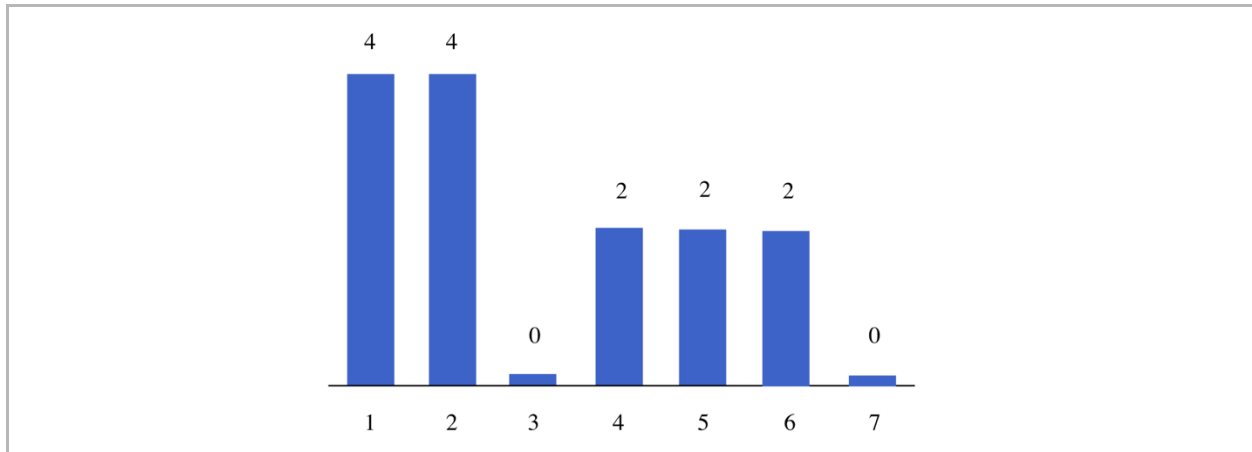
Joonis 5. Hinnang ettevõtte kollektiivi valmisolekule kestlikkusaruandluse koostamiseks ja avaldamiseks (autori koostatud küsitluse põhjal)

Neljanda hinnangu andsid vastajad tunnetuslikule kohustuste mõju suurusele, mille tulemuse aritmeetiline keskmine oli 4.2 ja mediaanvastus 4 (vt joonis 6), kuid jooniselt on selgelt taas eristuvad kaks kategooriat vastajatest: valdav enamik hindab oma mõju pigem oluliseks ja vähemik hindab mõju kõige väiksema numbriga üks.

Joonis 6. Hinnang kestlikkusaruandlusega seotud kohustuste ja administratiivtoimingute mõju suurusele (autori koostatud küsitluse põhjal)

Viienda hinnangu andsid vastajad informatsioonile ja juhiste, mille tulemuse aritmeetiline keskmine oli 3 ja mediaanvastus 2 (vt joonis 7). Võib järeldada, et enamik vastajaid peavad informatsiooni kättesaadavust ja piisavust pigem väheseks või täiesti puudulikuks.

Joonis 7. Hinnang kestlikkusaruandlusega seotud vajaliku informatsiooni, juhiste, parimate praktikate ja konsultatsiooni kättesaadavusele ja piisavusele (autori koostatud küsitluse põhjal)

Küsimused 12 ja 13 olid avatud küsimused, mille eesmärgiks oli uurida puudujääke ja väljakutseid kestlikkusaruandluse rakendamisel. Küsimusest 12 “Millest teabest tunnete enim puudust? Millistes küsimustes vajaksite nõustamist?” selgus, et enamik vastajaid tõid välja märksõnad “konsultatsioon” ja “andmed”. Konsultatsiooni all peetakse silmas, et oodatakse abi nõustajatelt, kuid märgiti ka, et ka konsulantidel pole veel praktilist kogemust ega täielikku ülevaadet. Andmeid mainiti andmete kogumise ja infosüsteemide arendamise kontekstis. Ka siin loodetakse saada abi konsulantidelt: milliseid andmeid, miks ja kuhu koguda. Andmete osas mainiti ka veel, et puuduvad standardid ja ühtsed andmebaasid, mistõttu näiteks CO₂ arvutused ei olevat võrreldavad. Vastajatest 85% tõi välja aspekte, mille osas tunnevad puudust. Ülejäänud 15% vastasid, et ei tunne puudust või ei ole vajadust, sest selle temaga tegeletakse rahvusvahelise grupi tasandil.

Küsimuse 13 eesmärk oli tuvastada väljakutseid, mida vastajad näevad enda ettevõttes seoses kestlikkusaruandlusega juba praegu või lähitulevikus. Valdav enamik ehk 85% vastajatest mainisid märksõna “kulu” erinevates vormides, mida võib kategoriseerida: liiga palju ressursse andmete kogumiseks, liigne bürokraatia, ajakulu andmete kvaliteedi tagamiseks, lisanduv inimressurss, aruande koostamine on koormav. Lisaks mainiti märksõnu “automatiseerimine” ja

“andmete kättesaamine”. Vähemik ehk 15% vastajatest ei osanud ühtegi väljakutset välja tuua. Lisaks üks vastaja ei näinud murekohti enda ettevõttes, sest olevat väga hästi valmistunud, kuid tõi välja mitmeid ülalmainitud väljakutseid, mida arwab kehtivat vähem valmistunud ettevõtetele ja esmakordsetele aruandjatele.

2.4 Tulemused, järeldused ja ettepanekud

Lõputöö uurimisprobleemile “Milline on ettevõtjate valmisolek kestlikusaruandluse CSRD direktiiviga seotud muudatuste ja nõuete rakendamiseks?” lahenduse leidmiseks püstitati kolm uurimisküsimust. Järgnevas alapeatükis on kirjeldatud järeldused lähtudes lõputöö teoreetilistest lähtekohtadest ning dokumendianalüüsi ja ankeetküsimustiku tulemustest. Alapeatüki lõpus on esitatud ettepanekud ettevõtjate valmisoleku parendamiseks kestlikkusaruandluse rakendamisel.

Esimesele uurimisküsimusele “Millist kestliku aruandluse informatsiooni peavad ettevõtjad avalikustama vastavalt hetkel kehtivatele nõuetele, täpsustavalt NFRD (ingl. k. *Non-financial Reporting Directive*) direktiivile?” andis autor vastuse dokumendianalüüsi (vt käesolev töö lk 28) käigus. Käesoleva töö teoreetiline osa tutvustas (vt käesolev töö lk 12), et majandustegevusega kaasneva saaste ja loodusressursside tarbimise kulu arvestamine ulatub aastasse 1920, kuid jätkusuutliku majanduse ja vastava aruandluse edendamist tutvustati esmalt aastakümnetel 1970-1980 (vt käesolev töö lk 10), mil ettevõtte sotsiaalne vastutus sai alguse kui ettevõtte heade kavatsuste ja operatiivse efektiivsuse kava (vt käesolev töö lk 14). Alles aastal 2014 tutvustatud mittefinantsteabe avaldamise direktiiv täpsustas, kuidas ja millist kestlikkusteavet peavad suurettevõtjad avaldama. Kestlikkuse, teisisõnu ESG, aruandlus sisaldab endas kolme kategooriat: keskkond, sotsiaaltegurid ja ühingujuhtimise tegurid (vt käesolev töö lk 14). Ettevõtte ülesanne on olnud hinnata ja avaldada, milline on tema äritegevuse mõju nendes kolmes kategoorias. Dokumendianalüüsist selgus, et NFRD kohaselt on kestlikkusteabe avaldamise nõuded üsna paindlikud ja mittestandardised (vt käesolev töö lk 26). Iga ettevõtte on lähtunud üldistest juhistest, headest tavadest, ettevõttesiseselt seatud kestlikkuse eesmärkidest ja ka enda sidusrühmade (investorid, kliendid, töötajad, jt) teabevajadustest.

Teisele uurimisküsimusele “Millist täiendavat infot peavad ettevõtted avalikustama jätkusuutliku ettevõtluse direktiivi (CSRD) jõustumisega alates 2023. majandusaastast?” leidis autor vastuse dokumendianalüüsi (vt käesolev töö lk 26-29) käigus. Teisele uurimisküsimusele vastamise

eelduseks olid esimese uurimisküsimuse tulemused. Selgus, et uus CSRD dokument on märkimisväärselt detailsem ja põhjalikum, tuues kaasa olulisi täiendusi raporteerimise kohustuslikkuse, ulatuse ja sisu osas (vt käesolev töö lk 27-28). Direktiivi üheks oluliseks eesmärgiks (vt käesolev töö lk 27) on tõsta teabe standardiseeritust ja võrreldavust, mistõttu on ettevõtjatel väiksem paindlikus ja suurem halduskoormus, et tagada nõuetele vastavus. Raporteeritava teabe sisu osas keskendutakse jätkuvalt kolmele põhikategoriale, milleks on keskkonna-, sotsiaal-, ja juhtimistegurid, mis on kooskõlas käesoleva töö lk 13 ja 14 toodud teooriaga, mis samuti jaotab ja kirjeldab kestlikkuse valdkonda antud kolme kategooria kohaselt. Lisandunud on tegevusaruannet täiendav informatsioon, mis puudutab ärimudeli ja strateegia kohandamist kestlikkusküsimustega, võimaluste ja riskide hindamist, sidusrühmade huvide arvestamist ja mitmeid muid teemasid, mis puudutavad ettevõtja äritegevuse sidusust kestlikkusega (vt käesolev töö lk 28-29). Võib väita, et kestlikkusküsimusi ei käsitleda enam äritegevusele lisanduvana vaid äritegevuse keskmises olevana. Mõju hindamine on samuti täpsustunud kolme aspektiga: kahe olulise perspektiivi lisamine (mõju sissepoole kui väljapoole), möödunud perioodid kui tulevikuprognosid (mõju arvestamine tagasisivaatavalt ja tulevikku vaatavalt) ja terve väärtusahela mõju hindamine (vt käesolev töö lk 29). Samuti on täpsustunud ka kolme ESG põhikategooria (keskkond, sotsiaaltegurid, juhtimine) teabe avaldamise detailsus ja juhised tänu kestlikkusstandardite (ingl. k. *EU Sustainability Reporting Standards*, lühendiga EHRS) loomisele, kus on täpsemalt välja toodud, mis teavet tuleb koguda ja avaldada. EHRS raamistiku kohaselt (vt käesolev töö lk 28) ettevõtted peavad andma aru konkreetsete aspektide osas.

Kolmandale uurimisküsimusele “Milline on ettevõtjate valmisolek (sh suhtumine, väljakutsed, võimalused) rakendamaks kestlikkuse aruandlust ja uusi CSRD muudatusi?” leidis autor vastuse teoreetilise käsitluse (vt käesolev töö lk 19-23), dokumendianalüüsi (vt käesolev töö lk 26-29) ja ankeetküsitluse (vt käesolev töö lk 30-35) käigus. Teoreetilises osas toodi välja mitmed varasemad uuringud ja uurimustööd, kus käsitleti kestlikkusaruandlusega seotud võimalusi ja väljakutseid. Surve ettevõtjatele nii legislatiivsel tasandil kui avalikkuse poolt on märkimisväärselt suur, sest iga-aastased teadusanalüüsid kinnitavad, et oleme liikumas negatiivsete keskkonnastenaariumite suunas (vt käesolev töö lk 8) ja inimtegevuse (sh ettevõtjate) kahju keskkonnale on saavutamas väga ohtlikke mõõtmeid. Vastavalt käesoleva töö teoreetilisele käsitlusele on iga ettevõtja kestlikkuse teekond unikaalne (vt käesolev töö lk 20-21): vaja on seada ettevõtte

tegevusvaldkonnaga sobituvad eesmärgid, integreerida kestlikkuspõhimõtted ärimudelisse, luua siseprotsessid ja vastavad kompetentsid, koguda ja raporteerida andmeid ning mõõta eesmärkide saavutamise tulemuslikkust. Samuti on teoorias käsitletud mitmeid autoreid (Dan & Galer, 2022, p. 10; Jones, 2021; Foltin & Holtzblatt, 2022, pp. 42-44), kes argumenteerisid, et ettevõtete finants- ja maksutiimid on heas rollis, et vajalikke muutuseid juhtida (vt käesolev töö lk 19). Dokumendianalüüsi põhjal saab väita, et uue direktiiviga kaasnevad muudatused on pigem ulatuslikud ja vajavad kohanemiseks ettevõtjatepoolset pingutust ja ressursi (vt käesolev töö lk 26). See mõjutab nii suurettevõtjaid, kes on juba kestlikkusteavet avaldanud, kui ka keskmise ja väikese suurusega ettevõtjaid, kes hakkavad lähiaastatel esmakordselt kestlikkusaruandlust koostama ja avaldama (vt käesolev töö lk 27). CSRD dokumendis on korduvalt välja toodud, et hoolimata täpsustunud nõuetest, on siiski veel palju tööd teha, et pakkuda ettevõtjatele lihtsaid, selgeid ja standardiseeritud juhiseid (vt käesolev töö lk 29). Nii teoreetilise käsitluse kui dokumendianalüüsi põhjal võib väita, et nii ettevõtjad, legislatiivsed organid kui ka kestlikkuskonsultandid on tänasel päeval üheskoos kohanemise ja juurutamise väljakutse ees. Seda väidet kinnitasid ka ankeetküsimustiku tulemused, kus toodi välja paremate juhiste ja konsultantide vajadus kui ka praktika puudumine, kuid kõige olulisema väljakutsena töid küsitlusele vastajad välja märksõna “kulu” ehk ohukoha, et nõuetele vastamine toob kaasa olulise administratiivkoormuse (vt käesolev töö lk 34-35). Ankeetküsitluse põhjal saab kokkuvõtlikult väita, et vastajad hindasid oma ettevõtte valmisolekut kohanemiseks erinevalt (vt käesolev töö lk 32-33). Võib järeldada, et ettevõtted on erineva valmidustasemega, mis sõltub eelkõige sellest, kas nad on varasemalt kestlikkusteabe küsimustega tegelenud või peavad seda tegema esmakordselt. Üldistatult võib küsitluse tulemuste põhjal väita järgmist:

- Vastajate seas oli hulk ettevõtteid, kus pole kestlikkusteavet seni avaldanud ja/või ei valmistata veel teabe avaldamiseks;
- Vastajate seas oli hulk ettevõtteid, kes on varasemalt kestlikkusteavet avaldanud ja veel suurem osa ettevõtteid, kes täna selleks on valmistumas;
- Eelkõige avaldatakse teavet, mis on seotud keskkonna- ja sotsiaalteguritega;
- Enamik ettevõtteid ei ole veel väga hästi kursis kestlikkusaruandluse direktiivi sisu ja kaasnevate kohustustega;
- Enamik ettevõtteid hindab, et kestlikkusaruandlusega seotud kohustused ja administratiivtoimingud on ettevõtte tegevusele pigem olulise mõjuga;

- Enamik ettevõtteid hindab, et kestlikkusaruandlusega seotud informatsioon, juhised, parimad praktikad ja konsultatsioon pigem ei ole lihtsasti kättesaadav ega piisav;
- Hulk ettevõtteid on seisukohal, et nad on pigem hästi informeeritud, saavad kätte kõik vajaliku ja on heas valmiduses, et uusi nõudeid rakendada.

Kokkuvõtlikult selgus, et ettevõtjate valmisolek kestlikkusaruandluse rakendamiseks on pigem kesine, kuid erinev sõltuvalt sellest, kas tegemist on esmakordse aruandjaga või on olemas varasem kogemus NFRD nõuete baasil. Sellegipoolest nähakse ühe olulisema väljakutsena suurenevat koormust ja kulu ning veelgi täpsemate juhiste ja standardite puudust. Selline tulemus on kooskõlas käesoleva töö lk 22 toodud teooriaga, mille kohaselt vaja ühtlustada raporteerimise standardeid, et luua hoolikalt koostatud metoodilised standardid andmete kogumiseks, määratletud mõõdikute hindamiseks ja esitatud tulemuste valideerimiseks (Cort & Etsy, 2020, pp. 500-505)

Teostatud analüüside põhjal tehakse direktiivi rakendamise juhtorganitele ettepanek luua lisaks kestlikkusstandarditele ka juhised ja parimad praktikad standarditele vastavate aruannete koostamiseks, sh vastates küsimustele: milliseid andmeid koguda; milliseid andmebaase kasutada; kuidas tagada andmete kvaliteeti. Konkreetsemate juhendite loomine aitaks ka ettevõtetel hoida kokku ressursse, mis kuluvad nõuetega kohanemiseks ja kohustuste täitmiseks. Samuti tehakse ettepanekud ettevõttele valmisoleku parendamiseks: määrata selged rollid ja kestlikkusküsimuste eest vastutavad isikud ettevõttes (eelkõige finantsosakonnas ja juhtkonnas), kes peaksid koheselt valmistuma nii kestlikkuse strateegia, tegevuskava ja siseprotsesside loomiseks kui vastava teabe kogumiseks ja avaldamiseks. Hoolimata ettenähtud pikemast kohanemisajast, peaksid koheselt asuma valmistuma ka väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad, eriti esmakordsed teabe avaldajad, kuna tegemist on mahuka ja kogu äritegevust hõlmava kohustusega, millel on ka olulised mõjud ettevõtte mainele ja üleüldisele jätkusuutlikkusele.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada ettevõtjate valmisolek kestlikkuse aruandluse rakendamiseks seoses jõustuva CSRD direktiiviga. Selleks sõnastas autor kolm uurimisküsimust ja kolm uurimisülesannet. Lõputöö koosnes teoreetilisest osast ja uuringust. Teoreetiline osa annab ülevaate keskkonna ja majanduse seosest kestlikkusaruandlusega, samuti täpsustab kestlikkusaruandluse olemust, olulisust, rakendamist ja väljakutseid.

Lõputöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks kasutati kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismetoodikat, et vastata lõputöös püstitatud uurimisprobleemile: “Milline on ettevõtjate valmisolek kestlikkusaruandluse CSRD direktiiviga seotud muudatuste ja nõuete rakendamiseks?”. Lõputöö esimeses osas analüüsiti erialast teaduskirjandust, et analüüsida ja süstematiseerida keskkonna ja majanduse suhet ning kestliku aruandluse olemust, olulisust, rakendamise võimalusi ja väljakutseid. Lõputöö teises osas viis autor läbi dokumendianalüüsi ja ankeetküsitluse. Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli välja selgitada varasemalt kehtinud mittefinantsteabe avalikustamise direktiivi (NFRD) ja uue kestlikkusteabe avaldamise direktiivi (CSRD) erinevused ja uue direktiiviga kaasnevad kohustused ettevõtjatele. Ankeetküsitluse eesmärgiks oli anda hinnang ettevõtjate valmisolekule rakendamaks uue direktiiviga kaasnevaid kestlikkusteabe avalikustamise nõudeid.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli “Millist kestliku aruandluse informatsiooni peavad ettevõtjad avalikustama vastavalt hetkel kehtivatele nõuetele, täpsustavalt NFRD (ingl. k. *Non-financial Reporting Directive*) direktiivile?”. Dokumendianalüüsi põhjal selgus, et suurettevõtjad olid aastast 2014 kohustatud avaldama teavet keskkonna-, sotsiaal-, ja ühingujuhtimise tegurite osas, kuid teabe avaldamise nõuded olid üsna paindlikud ja mittestandardised. Ettevõtted lähtusid üldistest juhistest, headest tavadest ja ettevõtte sidusrühmade (investorid, kliendid, töötajad, jt) teabevajadustest.

Teiseks uurimisküsimuseks oli “Millist täiendavat infot peavad ettevõtted avalikustama jätkusuutliku ettevõtluse direktiivi (CSRD) jõustumisega alates 2023. majandusaastast?”. Dokumendianalüüsi käigus selgus, et uus kestlikkusaruandluse direktiiv on oluliselt detailsem ja põhjalikum, tuues kaasa ka nõutud teabe avalikustamise suurema detailsusastme ja mahukuse, sealhulgas mõju hindamine ettevõttesiseselt kui väliselt, tagasiulatuvalt kui tulevikuvaatavalt ning

terve väärtusahela raames. Raporteeritava teabe sisu osas keskendudakse jätkuvalt ESG põhikategooriatele, milleks on keskkonna-, sotsiaal-, ja juhtimistegurid. Vastavalt uutele kestlikkusstandarditele on ära määratletud raamistik, mis teavet ettevõtted avaldama peavad, sealhulgas on näiteks ära märgitud: kliimamuutuste leevendamine ja kohanemine, reostus, ringmajandus, bioloogiline mitmekesisus, töötingimused, inimõigused, võrdsed võimalused, ärietika, ja mitmed muud aspektid.

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli: “Milline on ettevõtjate valmisolek (sh suhtumine, väljakutsed, võimalused) rakendamaks kestlikkuse aruandlust ja uusi CSRD muudatusi?”. Ankeetküsitluse käigus selgus, et enamik ettevõtteid ei ole veel väga hästi kursis kestlikkusaruandluse direktiivi sisu ja kaasnevate kohustustega. Vastajad hindasid oma valmisolekut kohanemiseks pigem kesiselt, kuid siiski erinevalt sõltuvalt sellest, kas tegemist on esmakordse aruandjaga või on olemas varasem kogemus NFRD nõuete baasil.

Autori arvates on lõputöö eesmärk täidetud ning hinnatud ettevõtjate valmisolekut kestlikkusaruandluse rakendamiseks. Töö tulemusena selgus, et ettevõtjate valmisolek kestlikkusaruandluse rakendamiseks on üldistatult pigem alla keskmise, kuid erinev vastavalt sellele, kas tegemist on esmakordselt teavet avalikustava ettevõttega või on ettevõttel juba varasem kestlikkusteabe kogumise ja avaldamise kogemus olemas. Seni vabatahtlikult või NFRD kohustusega teavet avaldanud ettevõtetel on suurem eelis ja valmidus kohaneda CSRD täpsustunud ja detailsemate nõuetega.

SUMMARY

The research problem of the bachelor's thesis was: "What is the readiness of entrepreneurs to implement the changes and requirements related to the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)?" The aim of the thesis was to find out the readiness of entrepreneurs to implement sustainability reporting in connection with the effective CSRD directive. To achieve the goal set in the thesis, both quantitative and qualitative research methods were used.

In the first part of the thesis, professional scientific literature was analyzed to analyze and systematize the relationship between the environment and the economy, the nature, importance, implementation opportunities, and challenges of sustainable reporting. In the second part, the author conducted a document analysis and a questionnaire survey. The purpose of the document analysis was to identify the differences between the Non-Financial Reporting Directive (NFRD) and the new Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), and the obligations that the new directive entails for entrepreneurs. The purpose of the questionnaire survey was to assess entrepreneurs' readiness to implement the sustainability reporting requirements associated with the new directive.

The first research question was "What sustainable reporting information must entrepreneurs disclose according to the current requirements, specifically the NFRD directive?". The document analysis revealed that large companies were required to disclose information on environmental, social, and governance factors since 2014, but the disclosure requirements were quite flexible and non-standardized. Companies followed general guidelines, best practices, and the information needs of their stakeholders (investors, customers, employees, etc.).

The second research question was "What additional information must companies disclose with the implementation of the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) from the 2023 financial year?". The document analysis revealed that the new sustainability reporting directive is significantly more detailed and comprehensive, resulting in a higher level of detail and volume of required information, including assessing the impact internally and externally, retrospectively and prospectively, and across the entire value chain. The reported information still focuses on the ESG basic categories, which are environmental, social, and governance factors. According to the new sustainability standards, a framework has been defined for the information that companies must

disclose, including, for example, climate change mitigation and adaptation, pollution, circular economy, biodiversity, working conditions, human rights, equal opportunities, business ethics, and various other aspects.

The third research question was: "What is the readiness of entrepreneurs (including their attitudes, challenges, and opportunities) to implement sustainability reporting and the new CSRD changes?" During the survey, it became clear that most companies are not yet very familiar with the content of the sustainability reporting directive and the associated obligations. Respondents rated their readiness for adaptation rather poorly, but differently depending on whether they were first-time reporters or had previous experience based on NFRD requirements.

The thesis found that entrepreneurs' readiness to implement sustainability reporting is generally below average, but varies depending on whether the company is a first-time public reporter or has previous experience collecting and publishing sustainability information. Companies that have voluntarily or under the NFRD obligation disclosed information have a greater advantage and readiness to adapt to the more precise and detailed requirements of the CSRD.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Accounting for Sustainability Project, 2019. *Essential Guide to Natural and Social Capital Accounting*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.accountingforsustainability.org/content/dam/a4s/corporate/home/KnowledgeHub/Guide-pdf/The%20A4S%20Essential%20Guide%20to%20Natural%20and%20Social%20Capital.pdf.downloadasset.pdf> [Kasutatud: 09.01.2023].

Almroth, B., Collins, C., Cornell, S., Diamond, M., Fantke, P., Hassellöv, M., MacLeod, M., Ryberg, M., Jorgensen, P., Wang, Z. 2022. Outside the Safe Operating Space of the Planetary Boundary for Novel Entities. *Environmental Science & Technology*, 56, pp. 1510-1521.

Al-Taai, S. 2021. Green economy and sustainable development. *Earth and Environmental Science*, 779, pp. 1-12.

Antoncic, M., 2021. Is ESG investing contributing to transitioning to a sustainable economy or to the greatest misallocations of capital and a missed opportunity? *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, 15(1), pp. 6-12.

Arenguseire keskus, 2021. *Keskkonnahoidu mõjutavad maksud Eestis 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2021/09/2021_maksustruktuur_keskkond_luhiraport.pdf [Kasutatud: 20.10.2022].

Arrak, M., 2017. *Keskkonnaarvestus ja- aruandlus Eesti ettevõtetes. Bakalaureusetöö*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Bak, I., Ziolo, M., Cheba, K., Spoz, A., Environmental, Social and Governance Factors in Companies' Business Models and the Motives to Incorporate Them in the Core Business. *Journal on Business Economics and Management*, 23(4), pp. 837-855.

Bakker, P., Locke, H., Rockström, J., Bapna, M., Gouch, M., Hilty, J., Lambertini, M., Morris, J., Polman, P., Rodriguez, C., Samper, C., Sanjayan, M., Zabey, E., Zurita, P. 2020. *A Nature-Positive World: The Global Goal for Nature*. [Võrgumaterjal]

<https://library.wcs.org/doi/ctl/view/mid/33065/pubid/DMX3974900000.aspx> [Kasutatud 8.01.2023].

Behrens, W., Meadows, D., Randers, J. 1972. *The Limits to Growth*. New York: Universe Books.

Bennett, E., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S., Fetzer, I., Biggs, R., Carpenter, S. Vries, W., Folke, C., Gertner, D., Heinke, J., Mase, G., Persson, L., Ramanathan, V., Reyers, B., Sörlin, S. 2015. *Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet*. *Science*, 347(6223), p. 736.

Boeije, H., 2010. *Analysis in Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd.

Bowen, G. A., 2009. Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), pp. 27–40.

Codo Advisory, 2022. *Is your company ready for the EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)?* [Vörgumaterjal] <https://codo.jp/en/?p=5571> [Kasutatud 5.02.2023].

Cort, T., Esty, D., 2020. ESG Standards: Looming Challenges and Pathways Forward. *Organization & Environment*, 33(4), pp. 492-510.

Dann, T., Galer, D., 2022. What CFOs Should Consider Concerning ESG Reporting. *CPA Journal*, 92(7/8), pp. 10-11.

Dasgupta, P., 2021. *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. [Vörgumaterjal] Leitav:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/962785/The_Economics_of_Biodiversity_The_Dasgupta_Review_Full_Report.pdf [Kasutatud: 20.10.2022].

Dixson-Declève, S., Gaffney, O., Ghosh, J., Randers, J., Rockström, J., Stoknes, P. 2022. *Earth for All: A Survival Guide for Humanity*. [Vörgumaterjal] Leitav:

https://static1.squarespace.com/static/6253f8f13c707724ac00f7c1/t/636a2fbed83ce700018ff79a/1667903427603/Earth4All_Exec_Summary_Sep2022.pdf [Kasutatud 8.01.2023].

European Commission, 2022. *Corporate sustainability reporting*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en [Kasutatud 20.10.2022].

European Commission, 2019. *Communication and roadmap on the European Green Deal*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en [Kasutatud 10.12.2022]

Eurostat, 2013. *Environmental taxes – a statistical guide*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5936129/KS-GQ-13-005-EN.PDF> [Kasutatud 19.09.2022].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2022/2464, 14. detsember 2022, millega muudetakse määrust (EL) nr 537/2014, direktiivi 2004/109/EÜ, direktiivi 2006/43/EÜ ja direktiivi 2013/34/EL seoses äriühingute kestlikkusaruandlusega.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/95/EL, 22. oktoober 2014, millega muudetakse direktiivi 2013/34/EL seoses mitmekesisust käsitleva teabe ja muu kui finantsteabe avalikustamisega teatavate suurettevõtjate ja kontsernide poolt.

Keskonnapoliitika üldpõhimõtted ja alusraamistik. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/et/FTU_2.5.1.pdf [Kasutatud 10.12.2022].

Famulska, T., Kaczmarzyk, J., Grzaba-Włoszek, M., 2022. Environmental Taxes in the Member States of the European Union. *Energies*, 15(22), pp. 1-20.

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. 4th ed. London: SAGE Publications.

Foltin, C., Holtzblatt, M., 2022. The Relevance and Reliability of ESG Reporting. *CPA Journal*, 92 (7/8), pp. 42-47.

Georgeson, L., Maslin, M., 2017. The global green economy: a review of concepts, definitions, measurement methodologies and their interactions. *Geography and Environment*, 4(1), pp. 1-23.

- GSSB, 2019. *GRI 207: TAX* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.globalreporting.org/standards/media/2482/gri-207-tax-2019.pdf> [Kasutatud 20.10.2022].
- Hodge, M., 2021. The ESG Reporting Journey. *CPA Journal*, 91(8/9), pp. 11-13.
- Hoekstra, R. 2022. *How Natural Capital Accounting Can Help Accelerate Finance for Nature*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d9ffa3ebba3d16e5809ae02888f24f09-0320052022/original/how-nca-can-help-accelerate-finance-for-nature.pdf> [Kasutatud 8.01.2023].
- Jones, A., 2021. Tax teams will play a central role in company ESG compliance. *International Tax Review*, p. 1.
- Joshi, A., Kale, S., Chandel, S., Pal, D., 2015. Likert Scale: Explored and Explained. *British Journal of Applied Science & Technology*, 7(4), pp. 396-403.
- Keskkonnaministeerium, 2022. Kliimapoliitika põhialused aastani 2050. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://envir.ee/kliimapoliitika-pohialused-aastani-2050> [Kasutatud: 11.10.2022]
- Kapustina, O., 2021. *Plastimaks ning selle võimalik mõju keskkonnale. Bakalaureusetöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Kannistu, S., 2021. *ELi uus direktiiv paneb enamikule ettevõtetele kestlikkusaruandluse kohustuse* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://home.kpmg/ee/et/blogs/home/posts/2021/10/eli-uus-direktiiv-paneb-enamikule-ettevotetele-kestlikkusaruandl.html> [Kasutatud 20.10.2022].
- Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus, 2016. *Keskkonnakaitse majandushoovad ja keskkonnakaitsemeetmete rahastamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.keskkonnainfo.ee/failid/ky/keskkonnakaitsemeetmete_rahastamine.pdf [Kasutatud 19.09.2022].
- Keskkonnaministeerium, 2021. *Säästev areng*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://envir.ee/ministeerium-kontakt-uudised/strateegia/saastev-areng> [Kasutatud 20.10.2022].

- Kinderman, D., 2020. The challenges of upward regulatory harmonization: the case of sustainability reporting in the European Union. *Regulation & Governance*, 14, pp. 674-697.
- KPMG, 2020. *The ESG imperative for technology companies*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/us/pdf/2020/04/esg-imperative-for-tech-companies.pdf> [Kasutatud 20.10.2022].
- KPMG Impact, 2020. *Towards net zero. How the world's largest companies report on climate risk and net zero transition*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/07/towards-net-zero.pdf> [Kasutatud 20.10.2022].
- Lokuwaduge, C., Silva, K., 2022. ESG Risk Disclosure and the Risk of Green Washing. *Australasian Accounting Business & Finance Journal*, 16(1), pp. 146-159.
- Mallene, Ü. 2003. *Keskkonnapoliitika. – Majandusleksikon I*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastuse AS.
- Mehboob, D., 2021. Tax is advancing ESG outcomes at Uber and other large businesses. *International Tax Review*, p. 1.
- Mervelskemper, L., Streit, D., 2017. Enhancing Market Valuation of ESG Performance: Is Integrated Reporting Keeping its Promise? *Business Strategy & the Environment*, 26(4), pp. 536-549.
- Piciu, G., Mihaila, N., Chitiha, G., Isachi, S., 2012. European Environmental Fiscal Policies and Strategies. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, 15, pp. 125-130.
- Pörtner, H.O., Roberts, D.C., Tignor, M.M.B, Poloczanska, E., Mintenbeck, K., Alegria, A., Craig, M., Langsdorf, S., Löschke, S., Möller, V., Okem, A. & Rama, B., 2022. *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://report.ipcc.ch/ar6/wg2/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf [Kasutatud 21.10.2022].
- Seker, Y., Sengür, E., 2021. The Impact of Environmental, Social, and Governance (ESG) Performance on Financial Reporting Quality: International Evidence. *Ekonomika / Economics*, 100(2), pp. 190-212.

Tamberg, K., 2012. *Keskkonnamaksud ja riigi majandusareng. Bakalaureusetöö*. Tartu: Tartu Ülikool.

UNDESA, 2012. *A guidebook to the Green Economy*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/GE%20Guidebook.pdf> [Kasutatud 8.01.2023].

UNEP, 2022. *COP15 ends with landmark biodiversity agreement*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.unep.org/news-and-stories/story/cop15-ends-landmark-biodiversity-agreement> [Kasutatud 8.01.2023].

UNFCCC, 2015. *Action on Climate and SDGs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://unfccc.int/topics/action-on-climate-and-sdgs/action-on-climate-and-sdgs> [Kasutatud 8.01.2023].

Vabariigi Valitsus, 2022. *Rohepööre*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/rohepoliitika> [Kasutatud 8.01.2023].

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1. Dokumendianalüüsi valim ja koodipuu

Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli analüüsida ja välja selgitada, millised on kestlikkusaruandluse direktiiviga kaasnevad ettevõtete kohustused ja väljakutsed. Dokumendianalüüsis kasutati Euroopa Parlamendi dokumente, mis kirjeldavad direktiive NFRD ja CSRD ning sisuanalüüsiks moodustati neli kategooriat ja igas kategoorias vastavad koodid.

Tabel 1. Dokumendianalüüsi valim ja objektipõhised analüüsitavad andmed

Dokument	Analüüsitavad andmed
Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups (document 32014L0095)	Millist kestliku aruandluse informatsiooni peavad ettevõtjad avalikustama vastavalt hetkel kehtivatele nõuetele, täpsustavalt NFRD (ingl. k. <i>Non-financial Reporting Directive</i>) direktiivile?
Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting (document 32022L2464)	Millist täiendavat infot peavad ettevõtted avalikustama jätkusuutliku ettevõtluse direktiivi (CSRD) jõustumisega alates 2023. majandusaastast?

Tabel 2. Dokumendianalüüsi kategooriad ja koodipuu

Kategooria	Koodid
Kategooria 1 Direktiivi eesmärgid	Kood 1 kestlikkusteabe läbipaistvus Kood 2 jätkusuutlik ettevõtlus Kood 3 riskide maandamine Kood 4 jätkusuutlik tulevikumajandus ja ühiskond Kood 5 kestlikkusteabe standardsus ja võrreldavus Kood 6 rohepesu vältimine
Kategooria 2 Raporteerimise kohustuslikkus ja ulatus	Kood 1 paindlikkus Kood 2 suurettvõtted

	<p>Kood 3 väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted</p> <p>Kood 4 aeg kohanemiseks ja ettevalmistusteks</p> <p>Kood 5 riigipõhised täpsustused</p>
<p>Kategooria 3 Raporteeritava teabe sisu</p>	<p>Kood 1 keskkonnateave (<i>environmental</i>)</p> <p>Kood 2 sotsiaalteave (<i>social</i>)</p> <p>Kood 3 ühingujuhtimisega seotud teave (<i>governance</i>)</p> <p>Kood 4 kestlikkusaruandluse standardid</p> <p>Kood 5 äritegevuse kooskõla kestlikkuseesmärkidega</p> <p>Kood 6 kahe olulisuse perspektiiv</p> <p>Kood 7 tagasivaade ja tulevikuvaade</p> <p>Kood 8 väärtusahel</p> <p>Kood 9 kestlikkusaruande kinnitamine</p>
<p>Kategooria 4 Potentsiaalsed väljakutsed ja edasine areng</p>	<p>Kood 1 riikideülene koordineerimine</p> <p>Kood 2 minimaalne kohustusliku teabe avalikustamine</p> <p>Kood 3 teabe võrreldavus ja ühilduvus</p> <p>Kood 4 administratiivkulud</p> <p>Kood 5 juhised ja parimad praktikad</p>

Lisa 2. Küsimustik

- 1) Ettevõtte töötajate arv
- 2) Kas teie ettevõtte on seni vabatahtlikult avalikustanud kestlikkuse teavet vastavalt seni kehtinud mittefinantsteabe avalikustamise direktiivile (NFRD)?
 - a) Jah
 - b) Ei
- 3) (Kui jah) Kuidas olete kestlikkusteavet avaldanud? Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Kui soovite lisada midagi olulist, täiendage punktis "Muu".
 - a) Tegevusaruande osana
 - b) Eraldiseisva aruandena
 - c) Koduleheküljel (alamlehena)
 - d) Muu
- 4) (Kui jah) Millist teavet olete avaldanud? Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Kui soovite lisada midagi olulist, täiendage punktis "Muu".
 - a) Ettevõtja ärimudeli ja strateegia vastupanuvõime kestlikkusaspektidega seotud riskidele
 - b) Ettevõtja kestlikkusaspektidest tulenevad võimalused
 - c) Keskkonnategurite teave ja mõju keskkonnale, sh kliimamuutuste leevendamine, kliimamuutustega kohanemine, vee- ja mereressursid, ringmajandus, reostus, bioloogiline mitmekesisus ja ökosüsteemid
 - d) Sotsiaaltegurite teave, sh võrdne kohtlemine, sooline võrdõiguslikkus, puuetega inimeste tööhõive, mitmekesisus, töötingimused, põhiõiguste austamine jt
 - e) Ühingujuhtimise tegurite teave, sh haldus-, juht- ja järelevalveorganite ülesanded kestlikkusaspektides ja nende koosseis, oskused kestlikkusülesannete täitmiseks, otsustusprotsesside kirjeldus jt
 - f) Ettevõtja plaanid tagada, et äritegevus oleks kooskõlas kliimasoojenemise tõkestamise Pariisi kokkuleppega ja üleminekuga kestlikule majandusele
 - g) Muu
- 5) Kas teie ettevõttes täna valmistatakse kestlikkusaruandluse rakendamiseks aastast 2024 vastavavalt jõustunud kestlikkusaruandluse direktiivi nõuetele?
 - a) Jah

- b) Ei
- 6) (Kui jah) Millist teavet plaanite avaldada? Palun valige kõik sobivad vastusevariandid. Kui soovite lisada midagi olulist, täiendage punktis "Muu".
- a) Ettevõtja ärimudeli ja strateegia vastupanuvõime kestlikkusaspektidega seotud riskidele
 - b) Ettevõtja kestlikkusaspektidest tulenevad võimalused
 - c) Keskkonnategurite teave ja mõju keskkonnale, sh kliimamuutuste leevendamine, kliimamuutustega kohanemine, vee- ja mereressursid, ringmajandus, reostus, bioloogiline mitmekesisus ja ökosüsteemid
 - d) Sotsiaaltegurite teave, sh võrdne kohtlemine, sooline võrdõiguslikkus, puuetega inimeste tööhõive, mitmekesisus, töötingimused, põhiõiguste austamine jt
 - e) Ühingujuhtimise tegurite teave, sh haldus-, juht- ja järelevalveorganite ülesanded kestlikkusaspektides ja nende koosseis, oskused kestlikkusülesannete täitmiseks, otsustusprotsesside kirjeldus jt
 - f) Ettevõtja plaanid tagada, et äritegevus oleks kooskõlas kliimasoojenemise tõkestamise Pariisi kokkuleppega ja üleminekuga kestlikule majandusele
 - g) Muu
- 7) Palun andke hinnang väitele: "Uus määrus ja direktiiv pakuvad aruandlusele lisandväärtust ja näeme selles ka oma ettevõtte tegevusele kasu." (1 – ei nõustu üldse 7 – nõustun täielikult)
- 8) Palun andke hinnang väitele: "Meie ettevõttes ollakse väga hästi kursis kestlikkusaruandluse direktiivi sisu ja kaasnevate kohustustega." (1 – ei nõustu üldse 7 – nõustun täielikult)
- 9) Palun andke hinnang väitele: "Meie ettevõttes ollakse väga hästi valmistunud/valmistumas kestlikkusaruandluse koostamiseks ja avaldamiseks." (1 – ei nõustu üldse 7 – nõustun täielikult)
- 10) Palun andke hinnang väitele: "Tunnetame, et kestlikkusaruandlusega seotud kohustused ja administratiivtoimingud on meie ettevõtte tegevusele olulise mõjuga." (1 – ei nõustu üldse 7 – nõustun täielikult)
- 11) Palun andke hinnang väitele: "Kestlikkusaruandlusega seotud vajalik informatsioon, juhised, parimad praktikad ja konsultatsioon on lihtsasti kättesaadav ja piisav." (1 – ei nõustu üldse 7 – nõustun täielikult)
- 12) Millest teabest tunnete enim puudust? Millistes küsimustes vajaksite nõustamist? (avatud küsimus)

13) Palun nimetage 2-3 olulist väljakutset, mida näete enda ettevõttes juba praegu või lähitulevikus seoses kestlikkusaruandlusega. (avatud küsimus)

Lisa 3. Küsimustiku kaaskiri

Lugupeetud jätkusuutlikkuse valdkonna juht/spetsialist

Olen Sisekaitseakadeemia Finantskolledzi õppur Katre Sarv ja pöördun Teie poole palvega osaleda kestlikkuse aruandluse küsitluses.

Küsimustikule on oodatud vastama Eesti kõige väärtuslikumate ettevõtete ([Top101](#)) juhid või spetsialistid, kes tegelevad ettevõttes kestlikkuse küsimustega. Ka Teie ettevõtte on selles nimistus välja toodud. Loodan, et annate omapoolse sisendi. Vastuseid kogun kuni 22.03.2023.

Uuringuga soovin välja selgitada, milline on ettevõtjate valmisolek (sh suhtumine, väljakutsed, võimalused) rakendamaks uue kestlikkusaruandluse direktiiviga (CSRD) kaasnevaid muudatusi.

Vastamiseks kulub ligikaudu 10-15 minutit. Vastamine on anonüümne ja kogutud informatsiooni kasutatakse ainult akadeemiliseks otstarbeks. Soovi korral jagan uuringu tulemusi ka Teiega.

Täna koostöö eest!

Katre Sarv

Sisekaitseakadeemia Finantskolledzi õppur